

Uşaqqlar Allahı soruşur

(Uşaqqların Quran əsasında Allahla tanışlığı)

Qulamrza Heydəri

Fars dilindən tərcümə edən:

Ağabala Mehdiyev

Tərcümə edən: Ağabala MEHDİYEV
Redaktor: Toğrul MUSAYEV
Korrektor: Turac ELDARQIZI
Bədii və texniki tərtibat: İsmayıl SÜLEYMANLI
Üz qabığının dizaynı: Azər ƏSGƏRZADƏ

غلامرضا حیدری ابهری
خداشناسی قرآنی کودکان

Qulamrza Heydəri
UŞAQLAR ALLAHI SORUŞUR

Bakı, "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatı – 2017, 168 səh.

© SAFİNA / 2017

Kitabın bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə nəşri qadağandır.

DQİDK-nin 24.05.2017 tarixli DK-393/Ş
saylı məktubu ilə nəşrinə razılıq verilmişdir.

Mündəricat

Müəllim, tərbiyəçi və valideynlərə təvsiyələr

Suallara cavab verərkən nələrə diqqət edilməlidir	9
1. Suallara diqqətlə qulaq asmaq.....	10
2. Sualın dəqiq başa düşülməsi	12
3. “Bilmirəm” demək.....	13
4. Cavab verməkdə tələsməmək.....	14
5. Nigarançılıq yaradan davranış və cavablardan çəkinmək.....	15
6. Fikirli olanda suala cavab verməmək	18
7. Sualın sadə dillə təkrar edilməsi.....	19
8. Fikirləşəndən və araşdırma aparandan sonra cavab vermək.....	19
9. Cəsarətli cavab	20
10. Sualın tarixçəsi barədə məlumat vermək.....	22
11. Müxtəlif cavabların yada salınması	23

Uşaqlar Allahı Soruşur

12. Mötəbər mənbələrə yönləndirmə	25
13. Səmimi cavab.....	25
14. Gizli suallara cavab vermək.....	31
Emosional cavablar	34

Uşaq və yeniyetmələrin

Allah barəsindəki 40 sualına cavab

Allahla tanışlıq	41
Allahın rəngi	44
Allahın günahları bağışlaması	47
Allah təkdir, yoxsa neçə dənə?.....	49
Allahın böyüklüyü	53
Mehribanların mehribanı.....	55
Gerçəkləşməyən dualar	58
Allahın yeri.....	62
Kamil tanışlıq.....	64
Cinlərin yaradılışı	71
Bizim namazımız və Allahın ona ehtiyacının olub-olmaması.....	74
Hamıdan əvvəl.....	77
Yaradanın saç və qaşları	79
Allaha təşəkkür	82
Faydasız varlıqlar	86
Ölməz və həmişəyaşar.....	89
İnsanın yaradılışının məqsədi.....	91
Bəndələrin vəzifəsi	94

Bənzərsiz varlıq.....	97
Allahın yuxusu	100
Gözəgörünməz varlıq.....	103
Allahın əli.....	106
Cəhənnəmin yaradılması	109
Şirin sual	112
Rəhmətə qovuşmaq	114
Telefon danışığı	117
Zalımlara möhlət verilməsi.....	119
Sevilmək.....	125
Allahın qüdrəti	128
Allahın qocalması	132
Allahın kamilliyi.....	135
Namazın ərəbcə qılınması	137
Allahın vücudunun mənbəyi	141
Heyvanların danışması.....	144
Bizim sınağa çəkilməyimizin səbəbi	147
Allahın keçmişdə də mövcud olması	151
Allahın evi.....	154
Bizim iradə azadlığımız	157
Dua edəndə əllərin göyə qaldırılması	161
Allahın gözəlliyi	165

Müəllim, Tərbiyəçi və Valideynlərə Təvsiyələr

Suallara cavab verərkən nələrə diqqət edilməlidir

Uşaq və yeniyetmələrin yanımıza gəlib dini məsələ və mövzular barədə sual soruşması bizim üçün gözəl fürsətdir. Çünki biz həmin vaxt daxili istəklərindən istifadə edib onları həyatın məqsədinə və kamillik zirvəsinə yaxınlaşdırmaq imkanı əldə edirik. Həqiqətən, biz övlad və ya şagirdlərimizin bizdən dini sual soruşmasını qənimət bilməliyik. Çünki söhbət uşaq və yeniyetmələrin özü tərəfindən açılanda onlar qulaq asmağa daha hazırlıqlı olurlar; həmçinin həmin vaxt bizim onlara verdiyimiz cavablar daha təsirli olur, söhbət daha rahat və öz təbii axarı ilə gedir.

Allah mənə neçə il uşaq və yeniyetmələrin suallarına yazılı və şifahi cavab vermək şərəfi nəsib edib və indi həmin müddət ərzində əldə

Uşaqlar Allahı Soruşur

etdiyim dəyərli təcrübələri siz əziz dostlarla bölüşmək istəyirəm. Ümid edirəm ki, siz əziz dostların tövsiyələri ilə bu kitab növbəti çaplarında daha da təkmilləşəcək.

Uşaq və yeniyetmələrin suallarına cavab verəndə dörd nüansa diqqət etmək lazımdır:

1. Sual verən şəxslə qarşılaşan zaman diqqət edilməli nüanslar;
2. Sualların növləri və hər bir sualla necə qarşılaşmaqla bağlı nüanslar;
3. Suala cavab verən şəxsin diqqət etməli olduğu nüanslar;
4. Sualların növləri və məntiqi cavabların verilməsi ilə bağlı nüanslar.

Uşaq və yeniyetmələrin dini və ya konsultasiya məqsədli suallarına cavab vermək üçün, bu bölgüdə qeyd edilən nüanslar və digər məsələlər barədə ətraflı məlumat vermək üçün, tərbiyəçi və ailələr üçün xüsusi kitabçalar hazırlanmalıdır. Biz burada yalnız 14 mühüm nüansa toxunacağıq:

1. Suallara diqqətlə qulaq asmaq

Heç vaxt övlad və ya şagirdlərinizin suallarını eşidəndə narahat olmayın. Hətta sualın ca-

vabını bilməyəndə onun sualına cavab verməkdən yayınmayın. Uşaq və yeniyetmənin sualına qulaq asmaq bir növ hörmət əlamətidir, etinasızlıq isə onların narahatlığına səbəb olur.

Bundan əlavə, sual verən şəxsin sualına qulaq asmaq sualın ona göstərdiyi psixoloji təzyiqin azalmasına səbəb olur. Siz birinin sualına qulaq asanda ona cavab verməsəniz də, sualına şərik olursunuz. Uşaq və yeniyetmələrin çoxu, hətta bəzi böyüklər, suallarını müzakirə etmək üçün adam axtarırlar. Hətta ola bilər, onlar suallarına cavab tapmasınlar, amma sualın biri ilə müzakirə edilməsi onun psixoloji narahatlığını azaldır. Buna görə də uşaq və yeniyetmələrin suallarına yaxşı qulaq asın, onlar sual verəndə üzünüzü turşutmayın.

Uşaq və yeniyetmələrin suallarına qulaq asmaq sizi onların ruhiyyə, düşüncə və qarşılaşdıqları problemlərlə tanış edir, sizə onların tərbiyəsi üçün düzgün proqramın hazırlanmasında, onların elmi və əxlaqi ehtiyaclarının təmin edilməsində kömək edir.

Heç bilirsinizmi ki, Peyğəmbər Əhli-beytindən nəql edilmiş hədislərin çoxu onlardan soruşulan suallar barəsindədir? Bu onların cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin suallarına diqqət

etmələrindən xəbər verir. “İxlas” surəsi Quranın mühüm surələrindəndir və onu oxumağın savabı Quranın üçdə birini oxumağa bərabərdir. Bu surə yəhudilərin Allah barəsindəki suallarına cavab olaraq nazil olub. Deməli, sual soruşmaq və onlara cavab vermək ilahi qayda və Peyğəmbər Əhli-beytinin davranış tərzidir. Belə olan halda, sizcə, övladlarımızın dini suallarına cavab vermək istiqamətində xüsusi səy göstərməyimiz vacib deyil?¹

2. Sualın dəqiq başa düşülməsi

Övlad və ya şagirdinizin sualına cavab verməmişdən əvvəl onun sualının çərçivə və mahiyyətini başa düşün. Siz bir neçə sual verməklə onun əsas sualının nədən ibarət olduğunu öyrənə bilərsiniz. Məsələn, yeniyetmə sizdən belə bir sual soruşur: “Quranla tanış olmaq üçün nə etməliyik?” Siz bu suala düzgün cavab vermək üçün onun “Quranla tanış olmaq” deyəndə nəyi nəzərdə tutduğunu – onun üzündən oxunmasını, təcvid qaydalarını, ya tərcü-

¹ Həzrət Peyğəmbər buyurub: “Elm xəzinədir, onun açarı sualdır. Buna görə də Allah bağışlasın sizi, sual soruşun! Çünki (bu barədə) dörd nəfərə mükafat veriləcək: sual soruşana, cavab verənə, qulaq asana və onları sevənə”. (Tühəful-üqul, səh. 41)

mə və təfsirini – dəqiqləşdirməlisiniz. Bu kimi hallarda yaxşı olar ki, onun öz köməyindən istifadə edib bir neçə sual verməklə onun sualının mahiyyətinin nədən ibarət olduğunu aydınlaşdırasınız.

Sualın dəqiq başa düşülməsi ona cavab verilməsini də asanlaşdırır və qarşı tərəfin verdiyiniz cavaba inamını artırır.

3. “Bilmirəm” demək

Hansısa bir sualın cavabını bilməyəndə alimlərə məxsus çox dəyərli “bilmirəm!” sözünü dilə gətirməkdən utanmayın. İmam Əli hədislərin birində belə buyurub: “Sizdən cavabını bilmədiyiniz sual soruşulanda “bilmirəm!” deməyə utanmayın”.¹

Şübhəsiz, biz uşaq və yeniyetmələrin bütün suallarına cavab verə bilmərik. Biz onlara öyrətməliyik ki, elm çox geniş və sonsuzdur və hər bir insan elm xəzinəsinin ancaq bir hissəsindən xəbərdardır. Amma bununla yanaşı, onlarda bu inamı da yaratmalıyıq ki, hər bir sualın tutarlı və dolğun cavabı var və onu biz bilməsək də, həmin sahənin mütəxəssisi bilir.

¹ Nəhcül-Bəlağə, 82-ci hikmət

Sizin “bilmirəm!” deməyiniz uşaq və yeniyetmələrin yanında elmi məqamınızı aşağı salmır, əksinə, əgər suallara cavab verəndə riayət edilməsi vacib olan digər nüanslara əməl etsəniz, onların sizi ağıllı və zəkali şəxs saymasına və sizdən təvazökarlıq dərsi öyrənməsinə səbəb olur.

İmam Sadiq buyurub: “Soruşulan hər şeyə cavab verən şəxs dəlidir”.¹ Şübhəsiz, zaman keçdikcə sual verən şəxs də başa düşəcək ki, sizin “bilmirəm!” cavabı verməyiniz ağıl və düşüncənizin çoxluğundan qaynaqlanır. O bunun əsla sizin məlumatsızlığınızdan qaynaqlandığını düşünməyəcək. Həzrət Əli buyurub: “Bilmirəm” demək elmin yarısıdır”.²

4. Cavab verməkdə tələsməmək

Uşaq və yeniyetmələr çox vaxt müxtəlif səbəblərdən, məsələn, ya utandıqları, ya böyüklərin mənfi reaksiya vermələrindən qorxduqları, ya da sual vermək təcrübələri olmadığı üçün suallarını tez və rahat verə bilmirlər. Buna görə də onlar sual verəndə məqsədlərini izah etmək üçün dəfələrlə duruxub dayanmaq məcburiyyətində qalırlar. Məbada onların sualının bir

¹ Məaniul-əxbar, səh. 238

² Qürərul-hikəm, səh. 48

hissəsini eşidən kimi cavab verməyə başlayasınız. Ola bilər, siz onların nə soruşmaq istədiyini tam başa düşəsiniz. Amma buna baxmayaraq, yenə də səbirli olun və suallarını tam verib qurtarmalarını gözləyin. Sizin bu işiniz onlara bir növ hörmət etməkdən əlavə, həm də psixoloji baxımdan onların sualın cavabını yaxşı başa düşmələrinə kömək edir, sizə və verdiyiniz cavaba inamlarını artırır. İmam Sadiq hədislərin birində belə buyurub: “Nadanın xüsusiyyətlərindən biri sualı (tam) eşitməmişdən cavab verməkdir”.¹

Bundan əlavə, sualı eşidəndən sonra bir az duruxmaq qarşı tərəfin cavabı qəbul etmək şövqünü, sizin daha məntiqi cavab vermək hazırlığınızı artırır. Buna görə də cavab verəndə tələsməyin. İmam Əli hədislərin birində belə buyurub: “Cavab verməkdə tələsən şəxs düzgün cavabı əldə edə bilməz”.²

5. Nigarançılıq yaradan davranış və cavablardan çəkinmək

Bir çox ata-analar övladlarının Allah, Qiymət, peyğəmbərlik və imamət barədə suallar

¹ Əlamud-din, səh. 303

² Qürərul-hikəm, hədis 8640

Uşaqlar Allahı Soruşur

verdiyini görəndə onların imanından bərk narahatlıq keçirir, onları çox sevdikləri üçün tələş və təşvişə düşür, öz aləmlərində övladlarının imanını qorumaq üçün sərt davranışla onları imana dəvət edirlər.

Amma bilmək lazımdır ki, uşaqların bu cür suallar verməsi onların kamil iman və yəqinə tərəf atdığı addımdır. Bu suallar sizin övladınızın kamillik axtarışı və Allahı tanımaq marağının göstəricisidir. Əgər o sizə sual verirsə, siz ona daha yaxşı iman sahibi olmaq istiqamətində kömək etməlisiniz. Amma əgər siz bu sualdan nigarançılıq keçirsəniz və bu hissi qarşı tərəfə də ötürsəniz, çox ehtimal ki, bu onun bu cür suallar verməsinə həmişəlik mane olacaq, nəticədə onun sualları ürəyində yığılıb qalacaq, sonda onda, Allah eləməmiş, tamamilə yanlış təsəvvürlər yaranacaq.

Bundan əlavə, bu nigarançılıq sizin dalbaldal, qarışıq və systemsiz cavablarla övladınızın zəhnini də qarışdırmağınıza, ona düzgün cavab verə bilməməyinizə səbəb olacaq. İmam Əli belə buyurub: “Cavablar çox və üst-üstə yığılanda haqq gizli qalır”.¹

¹ Nəhcül-Bəlağə, 243-cü hikmət

Hikmət sahibi və doğru yol göstərən Allah sizin qəlbinizə iman toxumunu necə səpib və onu necə möhkəmləndirib, övladınızı da sabit və möhkəm imana istiqamətləndirəcək. Əlbəttə, bizim bu sözlərimizin mənası uşağa diqqət göstərilməməsi və nəzarət edilməməsi demək deyil. Əksinə, bəzi valideynlərə xəbərdarlıq etmək istəyirik ki, onlar övladlarının fikrində yanlışlıq baş verməsindən nigarancılıq, narahatlıq keçirib bəzi hərəkətlərə yol verirlər ki, bu da övladlarının səhv yola düşməsi ilə nəticələnir.

Gördüyümüz kimi, İmam Əli də buyurur ki, cavabların çox və qatma-qarışıq olması haqqın it-bata düşməsinə səbəb olur. Buna görə də övladınızın intellektual səviyyəsini nəzərə alaraq ona qısa, eyni zamanda dolğun cavab verin. Tarixdə yazılanlara əsasən, həzrət Peyğəmbər danışanda elə ara verə-verə danışardı ki, kim istəsəydi, o həzrətin sözlərini saya, həmin kəlamı əzbərləyə bilərdi.¹ Yaxşı olar ki, biz də əziz Peyğəmbərimizin bu metodundan istifadə edək və düzgün cavabı sadə cümlələrlə və tələsmədən ifadə edək.

¹ Təbliğ bər payeye Quran və hədis, səh. 282-284

6. Fikirli olanda suala cavab verməmək

Ata, ana, müəllim və tərbiyəçi də digər insanlar kimi həmişə yüksək əhvali-ruhiyyədə, söhbət etmək üçün münasib şəraitdə olmur. Ola bilər ki, onlara sual verildəndə başları ağrısın və ya başqa problemləri olsun və bu kimi səbəblərdən sual verən şəxslə fikir mübadiləsi aparmağa hövsələləri olmasın. Bu kimi hallarda qarşı tərəfə ala-yarımçıq və tələsik cavablar vermək əvəzinə, ondan dostcasına sualı başqa vaxt verməsini xahiş etmək daha yaxşı olar. Əgər uşaq sonradan həmin sualı verməyi unutsa, onlar sualı onun yadına salsınlar və ondan sualı bir daha təkrar etməsini xahiş etsinlər.

İmam Əlinin fikrincə, hətta ayaqqabısı ayağını sıxan və ona görə narahat olan şəxs düzgün fikirləşə bilməz.¹

Əgər ayaqqabının ayağı sıxması insanı düzgün fikir bildirməkdən məhrum edirsə, baş ağrığında, hövsələsiz olanda, narahat olanda verilən cavabların vəziyyəti aydındır.

¹ Tusi, Əmali, səh. 514

7. Sualın sadə dillə təkrar edilməsi

Əgər ehtiyac varsa, övlad və ya şagirdinizin sualını öz sözlərinizlə bir də təkrar edin. Bu həm sual soruşan şəxslə bir növ həmrəylikdir, həm də onu sualın cavabına diqqətlə qulaq asmağa hazırlayır. Bundan əlavə, biz bu yolla ona sualın düzgün verilməsi qaydasını da öyrədirik. Həzrət Peyğəmbər buyurub: “Yaxşı sual elmin yarısıdır”.¹ Buna görə də biz sualın düzgün qoyulmasını sual verən şəxsə öyrədənə onu elmin yarısından bəhrələndirir, onun elmin yarısını öyrənməsinə şərait yaratmış oluruq. Elmin digər yarısını isə düzgün və dəqiq cavab verməklə öyrədirik.

8. Fikirləşəndən və araşdırma aparandan sonra cavab vermək

Əgər suala düzgün cavab vermək üçün fikirləşmək və araşdırma aparmaq lazımdırsa və bir gün və ya bir saat vaxt almaqla daha yaxşı və dəqiq cavab verə bilərsinizə, qarşı tərəfdən sualını bir müddət sonra yenidən təkrar etməsini xahiş edin. Suala cavab verməmək zəif və səthi cavab verməkdən daha yaxşıdır. Öncə

¹ Tühəful-üqul, səh. 56

də qeyd etdiyimiz kimi, dini etiqada aid suallarla qarşılaşan zaman nigarancılıq keçirmək cavabda müxtəlif səhvlərə yol verilməsinə və uşaq və yeniyetmələrin zehni və ideoloji problemlərinin artmasına səbəb olur. “Əgər mən indi cavab verməsəm, sual soruşan şəxs yolunu azacaq” təfəkkürü zəif və qarmaqarışq cavabların verilməsinə gətirib çıxarır. Əlbəttə, dolğun cavab verilənə kimi müqəddimə xarakterli bəzi izahların verilməsinin eybi yoxdur. Amma əgər bir az araşdırma aparandan sonra ətraflı və dolğun cavab vermək mümkündürsə, cavab verməkdə tələsməyin. Həzrət Peyğəmbər buyurub: “Duruxmaq Allahdan, tələsmək Şeytandandır”.¹ Uşaq və yeniyetmələrin suallarına cavab verəndə bu dəyərli hədisə əməl etmək çox mühüm və zəruridir.

9. Cəsarətli cavab

Böyük adamların zehni mürəkkəb və qatma-qarışq olur. Amma uşaq və yeniyetmələrin zehni belə deyil. Bəziləri uşaqların suallarına cavab verəndə daha çətin suallarla qarşılaşmaq qorxusundan bildikləri cavabı vermək-

¹ Kənzül-ummal, hədis 5674

dən də vaz keçirlər. Məsələn, uşaqlar: “Cin deyilən varlıq mövcuddurmu?” – deyə soruşanda, böyüklər cavab verməkdən yayınırlar. Çünki qorxurlar ki, birdən bu suala cavab versələr, cinlərin forma, görünüş və digər xüsusiyyətləri barədə daha çətin suallarla qarşılaşarlar. Əlbəttə, bu, uşaqların sualları barədə böyüklərin zehninə gələn fərziyyədir.

Mən əminəm ki, ata, ana, müəllim və tərbiyəçilərin çoxu uşaq və yeniyetmələrin suallarına cavab verə bilərlər. Amma onlar sual-cavabın davam etməsindən və növbəti suallara cavab verə bilməyəcəklərindən qorxduqları üçün əvvəldən heç bildikləri cavabı da vermirlər. Siz bildiyiniz faydalı məlumatları sual soruşan şəxsə verin; çətin suallarla qarşılaşanda isə onu ruhani və din müəlliminə yönləndirin və ya onun cavabını özünüz tapandan sonra mövzunu davam etdirin.

Bizim uşaq və yeniyetmələrlə söhbətdən əldə etdiyimiz təcrübələrdən gəldiyimiz son nəticə budur ki, onlar bir neçə qısa, düzgün və xoş sözlə qane olur, sonra nə vaxtsa yeni sual yaranana kimi sakitləşirlər. Əlbəttə, bir daha təkrar edirəm, verdiyiniz cavab düzgün və aydın olmalı, dolaşqı olmamalıdır. Həzrət Pey-

ğəmbər buyurub: “Biz peyğəmbərlərə əmr edilib ki, insanlarla ağılları səviyyəsində danışaq”.¹ Buna görə də uşaqların intellektual səviyyəsini müəyyənləşdirərək onlara həmin səviyyədə cavab verin və bilin ki, əgər çəkdiyiniz misallar və gətirdiyiniz dəlillər onların intellektual səviyyəsinə uyğun olsa, verdiyiniz cavabı qəbul edəcəklər.

10. Sualın tarixçəsi barədə məlumat vermək

Əgər verilən sualın tarixçəsi varsa, onu verən şəxsə bu sualın filan məsələ barəsində verilməmiş suallardan olmasını xatırlatmağımız yaxşı olar. “Mənə Qurandan danış”² kitabının 49-cu səhifəsində belə yazılıb: “Sənin üçüncü sualını yeniyetmələr həm məndən, həm də həmkarlarımdan çox soruşublar. Soruşursan ki, nə üçün Quran ərəb dilindədir? Mən səndən...”

Bəzi uşaqlar elə bilirlər ki, onların zehninə gələn sual ancaq onların sualıdır və din alimlə-

¹ Kafi, c. 1, səh. 23

² Bu kitab yeniyetmələrin Quran barəsindəki 40 məktubu və onların suallarına verilən cavablardan ibarətdir. Həmin məktubların redaktə edilməsi və tənzimlənməsi müəllif tərəfindən həyata keçirilib.

ri ona cavab verməkdə təcrübəyə malik deyilərlər. Bu təsəvvür onların nigarançılığına səbəb olur. Əgər sual soruşan şəxslər bu yolda yoldaşlarının çox olduğunu bilsələr, həmin suallardan yaranan iztirabları azalar, necə deyərlər: “Elnən gələn bəla toy-bayramdır”.

11. Müxtəlif cavabların yada salınması

Əgər bir sualın müxtəlif cavabları varsa, yaxşı olar ki, bunu sual verən şəxsə xatırladaq. Əlbəttə, ona bütün cavabların deyilməsinə ehtiyac yoxdur. Bu kimi hallarda ona düşüncə tərzı və elmi səviyyəsinə uyğun cavab verilməlidir. Amma bununla yanaşı, ona bu sualın neçə cavabının olması da deyilməlidir. Məsələn, bir qız uşağı soruşur ki, nə üçün İmam Əli qadınları məzəmmət edib? Biz bu suala cavab olaraq Cavadi Amulinin verdiyi cavabı verə bilərik. Həmin cavab belədir: “Qeyd edilən hədislər həmin dövrün qadınlarına aiddir. Həmin dövr Cahiliyyət dövrü olduğu və kişilərin qadınlara qarşı zülmü geniş yayıldığı üçün qadınlar elm, təlim-tərbiyə və inkişafdan məhrum idilər. Buna görə də bu kimi hədislər qadın cinsini nəzərdə tutmur. Yəni bu hədislər tarixin müəyyən bir epoxasına aiddir. Həmin epoxada

yanlış Cahiliyyət adət-ənənələri səbəbindən qadınlar ibtidai insan haqlarından məhrum idilər və inkişaf və kamillik yolunda hərəkət edə bilmirdilər. Buna görə də həmin hədisləri tarixin digər dövrlərinə və digər dövrlərin qadınlarına şamil etmək olmaz”.

Həmçinin ona Mürtəza Mütəhhərinin cavabını verə bilərik: “Bu qəbildən olan hədislər qadınlarla kişilərin ağıl və hisslərinin nisbətini açıqlamaq üçündür. Belə ki, uşaqların tərbiyəsi məsuliyyəti qadınların boynuna düşdüyü üçün onlar daha çox duyğulu və emosionaldırlar. Ailənin idarəciliyi və iqtisadi məsələlər kişilərin öhdəsinə düşdüyü üçün onlar daha tədbirli, proqram hazırlamaqda daha bacarıqlıdırlar. Buna görə də bu qəbildən olan hədisləri qadınların məzəmməti qismindən saymaq olmaz və onlar qadınların hiss və duyğularının təsviri sayılmalıdır”.

Əgər qarşı tərəf birinci cavabı daha rahat başa düşə bilərsə, siz ona həmin cavabı verin. Amma ona bunu da deyin ki, sözügedən sualın başqa cavabları da var. Belə olan halda o, başa düşəcək ki, onun sualının, hətta siz verən cavabla qane olmasa belə, cavabı var və o, cavabsız suallardan deyil.

12. Mötəbər mənbələrə yönləndirmə

Bəzən də sual verən şəxsə cavabı əlimizdə olan mötəbər mənbələrdə göstərmək lazımdır. Məsələn, o soruşur ki, həzrət Peyğəmbərin adını eşidəndə salavat çevirmək vacibdir, ya müstəhəb? Siz cavab vermək üçün şəriət məsələlərinin izahı kitabını götürün, ondakı 1124-cü məsələni üzündən oxuyun: “İnsanın həzrət Peyğəmbərin adını çəkəndə və ya başqasından eşidəndə salavat çevirməsi müstəhəbdir”.

Bu cür cavab verməyin üç xeyri var:

Birincisi, bu iş sizin verdiyiniz cavaba inamı artırır.

İkincisi, siz ona başqa suallara cavab tapmaq yolunu da – necə deyərlər “balıq vermək əvəzinə, balıq tutmağı” – öyrədirsiniz.

Üçüncüsü, onu mötəbər mənbələrlə tanış edirsiniz.

Əlbəttə, cavab verməyə kifayət qədər vaxtınız olmayanda mötəbər kitablara yönləndirmək çox vacibdir.

13. Səmimi cavab

İstənilən söhbət qarşı tərəflə səmimi münasibət qurulanda və tərəflər bir-birinin sözünə

səmimiyyətlə qulaq asanda müsbət nəticə verir. Bu, uşaq və yeniyetmələrlə söhbətdə – xüsusilə onlar hansısa sual soruşanda – özünü daha yaxşı göstərir. İmam Əli “Nəhcül-Bəlağə”nin 31-ci məktubunda yaşı otuzdan yuxarı olan oğluna “oğulcan” deyir və başqa məsələlərə keçməmişdən qabaq ona belə emosional ibarə ilə xitab edir: “Sən mənim canımın bir parçası, hətta hər şeyimsən. Belə ki, sənə bir şey gəlsə, mənə gəlmiş kimidir və əgər ölüm səni haqlasa, məni haqlamış kimidir. Sənin işin məni öz işlərim qəm-qüssəyə saldığı kimi kədərləndirir. Buna görə də sağ qalmağımdan və ya ölməyimdən asılı olmayaraq bu məktuba arxalanaraq onu sənə yazdım”. İmam öz oğluna bu məktubda on dəfədən çox “oğulcan” deyə xitab edib. Bu, söhbət zamanı qarşı tərəflə emosional əlaqə qurmağın əhəmiyyətini göstərir.

Əgər siz sual soruşan şəxslə quru və rəsmi formada danışsanız, söhbət elə də uğurlu alınmayacaq. Çünki sual-cavab mühitinin rəsmi olması sual verən şəxsin cavabı dəqiq başa düşməsinə mane olur. Sual verən şəxslə səmi əlaqə qurmaq onu sonrakı sualları verməyə ürəkləndirir və onun sizin cavablarınıza inamını

artırır. Səmimi mühitin yaradılması üçün bu üsullardan istifadə edə bilərsiniz:

A. Söhbət etmək üçün münasib və sakit yer təyin edin. Ümumiyyətlə, cavab verilən zaman sual soruşan şəxsin yeri münasib yer olmalıdır. Bir gün həzrət Peyğəmbər xütbə oxuyurdu, birdən gördü ki, xütbəyə qulaq asanlardan biri günün altında oturub. Həzrət Peyğəmbər ona göstəriş verdi ki, kölgədə otursun.¹

B. Sual verən şəxsin adını soruşun. Əlbəttə, bu, ata-anaya aid deyil. Amma onlar uşağın adını soruşmaq əvəzinə, onun gündəlik işləri və dərslərinin vəziyyəti barədə sual soruşa bilərlər.

C. Cavab verməmişdən öncə dostcasına bir zarafat edərək mühiti dəyişdirin. Tələbələrdən biri danışdı ki, mən Məhəmmədtəqi Behcətə dedim: – Ağsa, icazə verirsiniz sizdən bir sual soruşum?

O dedi: – Sualın qısadır?

Mən: Bəli, – deyə cavab verdim. O yenidən soruşdu: – Cavabı da qısadır?

Mən yenə: Bəli, – deyə cavab verdim. O, gülümsəyərək dedi: – Sən hardan bilirsən?!

¹ Təbliğ bər payeye Quran və hədis, səh. 306

O sonra sualımlı dınlədi və cavab verdi.

Əlbəttə, yazılı cavablarda başqa üsullardan istifadə etmək lazımdır. Biz onların bəzisinə işarə edirik:

A. Sual verən şəxsin adının qeyd edilməsi. “Mənə Qurandan danış” kitabının 11-ci məktubunun əvvəlində səmimiyyət yaradılması üçün sual soruşan şəxsin adından istifadə edilərək belə yazılıb: “Mehdican! Heç indiyə kimi öz adının mənası barədə fikirləşmişən? Heç “Mehdi” sözünün mənasının nə olduğunu bilirsen? “Mehdi” sözünün mənası “doğru yola istiqamətlənmiş”dir. Yəni doğru yolu tapmış və düz yola hidayət olmuş şəxs. Quran da hidayət kitabıdır. Yəni o bizə düzgün yaşamağın yolunu öyrədir. Buna görə də yaxşı olar ki, adı “Mehdi” (doğru yola istiqamətlənmiş) olan sən də hidayət kitabı ilə daha yaxından tanış olasan. Əgər Quranı yaxşı öyrənsən və onun ayələrinə əməl etsən, “Mehdi” (doğru yola istiqamətlənmiş) adı sənə daha yaxşı yaraşacaq”.

B. Şəhərin adından istifadə. “Mənə Qurandan danış” kitabının 13-cü məktubunda sual müəllifi Rey şəhərindən olduğu üçün ona cavab məktubu belə başlayır: “Allah səni öz amanda saxlasın! Həzrət Əbdüləzimin məqbərə-

sinin yanında mənə və həmkarlarıma dua et! Yəqin ki, yaşadığın torpağın necə dəyərlı torpaq olduğundan xəbərdarsan və onun qədrini bilirsən. Rey şəhəri ötən əsrlərdə İslamın mühüm elmi mərkəzlərindən olub və oradan çoxsaylı alimlər çıxıb. Həmçinin bir çox dini və mənəvi şəxslərin qəbri həmin şəhərdədir. Böyük şiə alimi Şeyx Səduqun, Əbulfütuh Razinin, Molla Əli Kəninin, Rəcəbəli Xəyyatın, İmam Xomeyninin ustadı Şeyx Şahabədinin qəbri Reydədir. Rey şəhərindən sonrakı dövrlərdə də şücaətli şəxslər çıxıb və onlar düşmən qarşısında vətənlərini qorumaq yolunda canlarını qurban veriblər...”

C. Cavabın verildiyi zamandan istifadə. “Mənə Qurandan danış” kitabının 22-ci məktubunda sual verən şəxslə əlaqə qurmağın maraqlı nümunəsindən istifadə edilib. Həmin məktub belə başlayır: “Mənim məktubum sənın əlinə Ramazan ayının başlanmasına bir neçə gün qalmış və ya bu gözəl ay təzə başlayanda gəlib çatacaq. “Quranın baharı” adlandırılan bu bərəkətli ayın başlanması münasibəti ilə səni təbrik edirəm. Mehribanlıq, dostluq və paklıq ayı olan bu ayın qədrini bil. “Quranın baharı” olan bu ayda Quranla daha çox ünsiy-

yətdə olsan, daha yaxşı olar. Ramazan ayında insanın qəlbi yumşalır, o, Quran ayələrinin mənasını başa düşməyə daha hazırlıqlı olur. Bu fürsətin qədrini bil. Bu fürsəti əldən çıxarmaq olmaz”.

Ç. Qarşı tərəfin yaşından istifadə. “Mənə Qurandan danış” kitabının doqquz yaşlı qıza ünvanlanmış 24-cü məktubu belə başlayır: “Sənin kimi dini baxımdan həddi-büluğa çatmış doqquz yaşlı bacımın Quranla tanış olmaq və onu tez öyrənmək arzusunda olmasını görmək məni çox sevindirir. Yaşından asılı olmayaraq hər bir kəs Quranla dostluq edə bilər. Amma bu dostluğun doqquz yaşından və yeniyetməliyin əvvəlindən başlaması daha gözəldir...”

D. Sual soruşan şəxsin xətt, sualının quruluşu və başqa nüanslardan istifadə. Sual soruşan şəxsin xətti, sualının qoyuluşu, hətta özü üçün seçdiyi gizli ad da səmimi əlaqə üçün vasitə ola bilər. “Mənə Qurandan danış” kitabının 40-cı məktubunda sual verən şəxs özünə simvolik “F” adını seçib və ona cavab məktubu belə başlayır: “Məktubda öz adını yazmadığın üçün məcbur qalıb sənə seçdiyin “F” adı ilə müraciət etməli oldum. Bilmirəm, bəlkə də, adın Fatimə, ya Fəridə, ya Fərhad, ya

da Firidundur. Hər halda bunun heç bir fərqi yoxdur. Əsas məsələ odur ki, sualların indi mənim qarşımdadır və mən onlara cavab verməliyəm”.

14. Gizli suallara cavab vermək

Bəzən şəxsin verdiyi sualdan onun müəyyən nigarançılığının olması sezilir. Bu kimi hallarda onun zehmində olan problem suallarına cavab verməklə həll olmur. Məsələn, əgər övladınızın Qiyamət və onun əzabları barədə müxtəlif suallar soruşduğunu görsəniz, bilin ki, onda Qiyamət barədə ifrat qorxu yaranıb və o, Allahın mehribanlıq və mərhəmətini yaddan çıxarıb. Belə olan halda siz Qiyamətin əzablarını nə qədər dəqiq və geniş izah etsəniz, onu bir o qədər dindən uzaqlaşdırmış olacaqsınız. Əlbəttə, onun suallarına səhv cavab vermək də olmaz. Amma bununla yanaşı, Allahın sonsuz rəhmət, əfv və bağışlamasına ümid, mehribanlıq və lütfü barədə düzgün təsəvvür formalaşdırmaqla onda ruhi və mənəvi cəhətdən mötədillik yaratmaq lazımdır.

Hədislərdə nəql edilib: “Bütün mömin bəndələrin qəlbində iki nur var: qorxu nuru və ümid nuru. Əgər onları çəksən, heç biri digə-

rindən artıq gəlməz”.¹ Bu iman tarazlığı pozulanda və tərəzinin qorxu gözü ümid gözündən ağır gələndə suala cavab verməmişdən qabaq qarşı tərəfin ruhunda din rəhbərlərinin tövsiyə etdiyi tarazlığı yaratmaq lazımdır. Mən 2006-cı ildə Quran sərgisində bir qız uşağı gördüm. Həmin uşaq axirətdən ifrat dərəcədə qorxduğu üçün bir dəri, bir sümük qalmışdı.

Əlbəttə, bu xəbərdarlıq bizim uşaqlara dini məsələləri düzgün şəkildə öyrətməyimizə mane olmamalıdır. Amma gərək verdiyimiz cavabların psixoloji və əxlaqi təsirlərinə də diqqət edək. Belə ki, qarşı tərəfin zəhnindən əlavə, hiss və duyğularını da nəzərə almaq lazımdır. Buna görə də “Mənə Qurandan danış” kitabının axirət barəsindəki suallara aid 23-cü məktubunun əvvəlində belə yazılıb: “Əziz qardaşım! İlk iki sualın axirət əzabları barədə idi. Mənə belə gəlir ki, sən axirətdən nigaransan və ilahi əzaba düçar olmaqdan qorxursan. Əgər ilahi əzabdan qorxmaq bizim günahdan uzaqlaşmağımıza səbəb olsa, pis deyil. Amma bu qorxu bizim Allahın rəhmətini unutmağımıza səbəb olmamalıdır. Allahın lütf, rəhmət və meh-

¹ Üsuli-kafi, c. 2, səh. 67

ribanlığını heç vaxt unutma. Əgər öz ətrafına azca diqqət yetirsən, Allahın rəhmət nişanələrinin hər yerdə mövcud olduğunu görərsən. Bir özünə bax, gör Allah rahat yaşamağın üçün sənə hansı nemətləri verib? Göz, qulaq, dil, diş, əl, ayaq...”

Digər bir nümunə bəzi qızlar tərəfindən verilən bu sualdır. Onlar soruşurlar: “Allah qızları nə üçün yaradıb?” Qızlarda belə bir sualın yaranmasının səbəbi onların məntiqi istəklərinin ailələri və ya cəmiyyət tərəfindən boğulması, onların yersiz məhdudiyyətlərlə qarşılaşması, həyatda bəzi uğursuzluqlara düşər olması, valideynlərin onlara diqqətsizlik göstərməsi, qızlarla oğlanlar arasında ayrı-seçkilik salmasıdır. Bütün bunlar onları incidir və belə suallar vermələrinə səbəb olur.

Bu kimi hallarda qızların yaradılış fəlsəfəsinin bəyan edilməsinin və onların varlıq aləmində yüksək məqam sahibi olmasının qeyd edilməsi, onların gizli və dilə gətirmədikləri suallarına cavab verməyəcək, verilən sualın doğruduğu şübhəni tam aradan qaldırmayacaq. Təcürbəli və mehriban müəllim, tərbiyəçi və valideyn bu sualdan dilə gətirilməyən məsələlərə yol açmalı, sualı dəqiq və dərinlən təhlil edə-

ndən sonra faydalı söhbətləri ilə sual verən şəxsə rahatlıq bəxş etməlidir. O bu yolla verilən suala cavab verməkdən əlavə, onda olan düynləri də açmalıdır.

Emosional cavablar

Bu bəhsin sonunda suallara cavab verəndə nəzərə alınmalı və Əhli-beytin kəlamlarından götürülmüş mühüm prinsiplərdən birinə işarə etməyi lazım bilirik. Həmin mühüm prinsip suala verilən cavabın elmi olmaqla yanaşı, həm də emosional olmasıdır. Fərz edin ki, siz övladınıza oyuncaq almağı söz vermisiniz. Amma bazara oyuncaq almağa gedəndə bütün mağazaların bağlandığını görür və məcbur qalıb evə əliboş qayıdarsınız. Övladınız sizdən soruşur: “Nə üçün mənə oyuncaq almamısan?” Əgər siz ona: “Mağazalar bağlanmışdı” – deyər cavab versəniz, onu zehni baxımdan qane etmiş sayılırsınız. Amma duyğu və emosiya cəhətdən onun narahatçılığı davam edir. O, məntiqi baxımdan sizə etiraz etmir, amma saatlarla gözləyəndən sonra istəyinə çatmadığı üçün narahatdır. O sizin əlinizdən narahat deyil, amma baş vermiş işə görə narahatdır. Həmin vaxt siz onun zehni baxımdan qane edilməsin-

dən əlavə, hisslərini də qane etməlisiniz. Siz bunun üçün belə deyə bilərsiniz: “Əzizim, narahat olma. Sabah əvvəl sənin oynucağını alacaq, sonra işə gedəcəyəm”. Yaxud ona sabah oynucaqdan əlavə, bir dondurma da alacağını söz verə bilərsiniz. Bu vaxt o, daxilən tam sakitləşəcək.

Biz bu cür cavablandırma üslubunun nümunəsini “Nüdbə” duasında görə bilərik. “Nüdbə” duası əsrin İmamından uzaq düşmüş və daim: “Nə üçün İmam Zaman qeybdədir? Nə üçün biz o həzrətlə yaxından ünsiyyətdə olmaqdan məhrum olmuşuq?” – deyə soruşan Əhli-beyt tərəfdarının sualına cavabdır. “Nüdbə” duasının əvvəlində bu suala elmi cavab verilir və bildirilir ki, İmamın qeybdə olmasının səbəbi ümmətin İmamdan bəhrələnmək ləyaqətinə malik olmamasıdır. “Nüdbə” duası digər imamların acı həyatını xatırladır və deyir ki, əgər İmam Zaman qeybdə olmasaydı, o da qısa zamanda şəhid edilərdi. Dua “Həsən haradadır? Hüseyin haradadır?” sualları ilə oxucunu dərin təfəkkürə qərq edir və demək istəyir ki, əgər sən Həsənlə Hüseynin aqibətinin necə olması sualına cavab versən, öz sualına – Mehdi-nin qeybə çəkilmə səbəbinə də cavab taparsan.

Amma, görəsən, bu dəqiq elmi cavab həzrət Mehdi'nin sevgi bəsləyənin ruhunu sakitləşdirir, onun İmamdan məhrum olma kədərini aradan qaldırır? Əsla! O, İmamı ilə səmimi əlaqə yaratmaq, onunla oturub söhbət etmək, Zəhra balasının vücudundan bəhrələnmək istəyir. “Nüdbə” duasının sonu onu sevənin bu şövqünə emosional cavab verir və ona İmam Mehdi ilə danışmaq qapısı açır və ona o həzrətlə aşiqanə minacatın şirinliyini daddırır. İmamın qeybdə olduğu dövrün qərib insanı həmin hissələrdə başa düşür ki, onun imamı zahirdə olmasa da, hazırdır və bu dövr zühur dövrü olmasa da, hüzur dövrüdür. Dua ona başa salır ki, sən öz imamınla səmimi əlaqə yarada, vasitəsiz onunla danışa və dərini bölüşə bilərsən:

“Ey Əhmədin balası! Səninlə görüşmək üçün bir yol varmı? Görəsən, bizim bu günümüz məmnunluq sabahına qovuşacaqmı və biz ondan bəhrələne biləcəyikmi? Sənin insanı sirab edən çeşmələrinin başına nə vaxt toplaşa və ondan nə vaxt sirab ola biləcəyik? Həqiqətən, susuzluq çox çəkdi, görəsən, sənin şirin suyundan nə vaxt içə biləcəyik? Nə vaxt səhər-axşam hüsurunda ola və gözümüzü işıqlandıra

biləcəyik? Nə vaxt zəfər bayrağı ucaldacaq, nə vaxt sən bizi və biz səni görəcəyik?”

Həmçinin duanın son cümlələri intizarda olan insana başa salır ki, İmamın feyzindən bəhrələnmək yolu bağlı deyil və sən Allah övlilərinin feyzindən bəhrələnə bilən keçmiş ümmətlər kimi Allahın İmamın vücudunda qoyduğu bərəkətlərdən bəhrələnə bilərsən. Buna görə də əlini qaldıraraq belə dua et: “İlahi, bizə lütf et ki, Mehdi bizdən razı olsun. Onun rəhm, mehribanlıq, dua və lütfünü bizə şamil et ki, onun vasitəsi ilə Sənin geniş rəhmətinə və Sənin yanında xoşbəxtliyə qovuşa bilək! Onun hörmətinə bizim namazımızı qəbul et, günahlarımızı bağışla! Onun ehtiramına dualarımızı qəbul, ruzimizi bol et! Onun haqqına kədərimizi aradan qaldır, ehtiyaclarımızı təmin et!”

Uşaq və Yeniyetmələrin
Allah Barəsindəki
40 Sualına Cavab

Allahla tanışlıq

*“Göyləri və yeri yaradan ... Allahdır”.*¹

1. Allah kimdir?

Əziz balam! Allahı tanımaq və Onun barəsində daha artıq məlumat əldə etmək istədiyin üçün sənə əhsən düşür. Düzdür, sənin yaşın elə də çox deyil və dinin əsaslarını öyrənmək üçün qarşıda fürsət çoxdur. Lakin buna baxmayaraq, sənin elə indidən böyük və mehriban Allahı tanımaq istiqamətində çalışmağın, zəhnində yaranan sualları onların cavabını bilən şəxslərdən soruşmağın çox yaxşıdır. Həm məhəllənistdə yaşayan ruhani, həm anan, həm də mən sənin suallarını dinləməyə və onlara cavab verməyə hər zaman hazırıq.

İndi isə keçək sənin sualının cavabına. Məncə, bir neçə məsəl çəksəm, sualın cavabı sənə tam aydın olacaq.

¹ İbrahim, 32

Əzizim, sən məktəbə gedirsən və bildiyin kimi, məktəbin direktoru olur. Direktor məktəbin bütün işlərini idarə edir. Yaxud hər hansı bir bağa gedəndə oranın bir bağbanının olduğunu, bağbanın ağaclara qulluq etdiyini, onları suvardığını görürsən. Həmçinin bildiyin kimi, bütün şəhərlərin icra hakimi var və şəhərin işlərini o idarə edir. Eləcə də orduda bir komandir olur və bütün əsgərlər onun sözünə qulaq asır. Həmçinin zavodların bir direktoru olur və o, zavodun işlərinə nəzarət edir.

İndi əgər mən sənə Allahı sadə dil ilə tanıtdırmaq istəsəm, deməliyəm ki, Allah da bu dünyanın yaradanı, idarə edəni, komandir və direktorudur. Quran “İbrahim” surəsinin 32-ci ayəsində belə buyurur: “Göyləri və yeri yaradan, göydən su endirən, o su ilə sizin üçün ruzi olaraq meyvələr yetişdirən, əmri ilə dənizdə üzməsi üçün gəmiləri sizə tabe və çayları ram edən Allahdır!”

Gördüyün bütün varlıqları Allah yaradıb. Yaşadığımız bu böyük dünyanı Allah idarə edir. Yağışın yağması, bitkilərin yetişməsi, canlıların həyat və ölümü, Günəş, Ay və ulduzların doğması və batması, quşların uçması, sürünən heyvanların sürünməsi, bir sözlə, dünyada baş

verən böyük və kiçik işlərin hamısı Allahın istəyi ilə baş verir, onların hamısını Allah idarə edir, hər şey Onun nəzarəti altında həyata keçir.

Biz insanları da Allah yaradıb. Allah Özünü bizə tanıتماq üçün minlərlə peyğəmbər göndərib. Onun göndərdiyi son peyğəmbər həzrət Məhəmməddir. Bizə Allahı həzrət Peyğəmbərdən sonra əziz imamlarımız tanıtdırıblar.

Allah-taala Onu yaxşı tanımağımız üçün bizə Quran da göndərib. Quranın surə və ayələri bizə Allahı tanıtdırır. Qurani-kərim Allahı bizə dünyanın yaradanı, mehriban, bağışlayan, elmli, güclü, ruzi verən, kamil və hər şeyi bilən bir varlıq kimi təqdim edib.

Allahı tanımağın ən yaxşı yolu Quran oxumaq, həmçinin Peyğəmbər və imamların kəlamları ilə tanış olmaq, Allahın yaratdığı bu böyük və gözəl aləmə tamaşa etməkdir.

Allahın rəngi

“İlahi rəngə boyanın!”¹

2. Allah nə rəngdədir?

Qızılgül qırmızı, yarpaq yaşıl, İmam Rzanın məqbərəsinin günbəzi sarı, dünən aldığın top ağ, ananın şap-şapı narıncı, saçların qara, evin qapısı qəhvəyi, velosipedin göy rəngdədir. Biz qeyd edilən şeylərin hərəsinin bir rəngdə olduğunu görürük. Amma əgər bir şeyi görməsək, onun hansı rəngdə olduğunu deyə bilərikmi? Əgər bir şey cisim deyilsə və gözlə görünmürsə, onun hansısa rəngdə olduğunu demək olarmı? Məsələn, ağıl hansı rəngdədir? Mehribanlıq nə rəngdədir? Elm və bilik nə rəngdədir? Başqalarına qarşı olan sevgi hansı rəngdədir? Sevinc nə rəngdədir? Bunların heç birini gözlə görmək mümkün olmadığı üçün biz onların hansı rəngdə olduğunu deyə bilmərik.

¹ Bəqərə, 138

Allah da belədir. Onu görmək mümkün olmadığı üçün hansı rəngdə olduğunu da demək mümkün deyil. Ümumiyyətlə, Allah gözlə görünmədiyi üçün rəngi də yoxdur. Allah rəngləri yaradandır və Onun rənginin olduğunu demək mənasızdır.

Bəli, Quran bizdən ilahi rəngə boyanmağımızı istəyib. Amma bunun mənası Allahın yaşıl, sarı, göy və qırmızı rəngdə olması deyil. Quran “ilahi rəng” deyəndə Allaha iman gətirməyi, Onun sevdiyi işlərin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutur. “İlahi rəng”in mənası iman, mehribanlıq, yaxşılıq və paklıqdır.

Əgər sən namaz qılsan, ilahi rəngə boyanacaqsan.

Əgər gözü görməyən bir şəxsə yolu keçməkdə kömək etsən, ilahi rəngə boyanacaqsan.

Əgər pozan və ya qələmini dostuna borc versən, ilahi rəngə boyanacaqsan.

Əgər anana kömək etsən, ilahi rəngə boyanacaqsan.

Əgər Quran oxusan, ilahi rəngə boyanacaqsan.

Əgər paxıllıq etməsən, qəlbin ilahi rəngə boyanacaq.

Uşaqlar Allahı Soruşur

Xülasə, nə qədər çox imanlı, doğruçu, pak, mehriban olsan, ilahi rəngin bir o qədər çox olacaq.

“İlahi rəng”in mənası Allahla dost olmaq, Onun bəndələri ilə mehriban davranmaqdır. Bu, dünyanın ən gözəl rəngidir.

Allahın günahları bağışlaması

“Allah günahları bağışlayan və tövbələri qəbul edəndir”.¹

3. Əgər kimsə Şeytana aldanıb günah etsə, Allah onu bağışlayarmı?

Allah Qurani-kərimdə bizi tövbə etməyə dəvət edib və günahları bağışlayacağını vəd edib. Həmçinin əziz imamlarımız buyurublar: “Tövbə edən şəxs ümumiyyətlə günah etməmiş şəxs kimidir”.

Allah çox mehribandır və buna görə də Onun günahından peşmançılıq hissi keçirən şəxsi bağışlamaması mümkün deyil. Odur ki, bağışlanmaq üçün bizim gördüyümüz pis işə görə peşman olmağımız kifayətdir. Allah bizi çox tez bağışlayır. Qurani-kərim buyurur: “Allah günahları bağışlayan və tövbələri qəbul edəndir”.

¹ Ğafir, 3

Allah bizə qarşı hamıdan mehribandır. Amma Şeytan bəndələri Allaha qarşı naümid etmək istəyir; biz insanların mehriban Allahla barışmağımızı istəmir. O bizim ümidlərimizi qırır ki, Allahla dostluğumuz pozulsun.

Biz hamımız səhv edə bilərik. Buna görə də gərək Şeytana aldanıb pis iş görən kimi peşman olaq və həmin pis işi bir daha təkrar etməyək. Allah bizi ilk günah və səhvimizə görə Cəhənnəmə aparmır. Allah çox mehribandır. Əgər etdiyimiz günahdan peşman olsaq, Allah bizi çox rahatlıqla bağışlayar. Allahın rəhmət qapıları bəndələrin üzünə həmişə açıqdır. Bəndə “İlahi, məni bağışla” deyən kimi Allah onu bağışlayır.

Allah təkdir, yoxsa neçə dənə?

“Əgər göydə və yerdə Allahdan başqa tanrılar olsaydı, onlar dağılıb məhv olardı”.¹

4. Biz dünyada bir neçə deyil, məhz bir Allahın olduğunu hardan bilirik?

Bu sualın cavabını tapmaq üçün gəl birlikdə iki icra hakimi olan xəyali bir şəhərə səfər edək. İki icra hakimi olan şəhərdə qeyri-adi və təəccüb doğuran hadisələr baş verir. Məsələn, birinci icra hakimi bir yol salır, səhərisi gün ikinci icra hakimi oranı futbol meydançası edir; birinci icra hakimi bir yerdə əhalinin əylənməsi üçün park salır, amma səhəri gün ikinci icra hakimi oranı avtomobil dayanacağı edir; birinci icra hakimi camaata elan edir ki, axşam saat doqquzda zibilləri qapının ağzına qoysunlar, amma ikinci icra hakimi zibil məşinlərini camaat hələ zibilləri qapı ağzına qoy-

¹ Ənbiya, 22

mamışdan neçə saat əvvəl zibil yığmağa göndərir; birinci icra hakimi şəhərin bir yerində böyük avtomagistral tikir, ikinci icra hakimi isə elə həmin avtomagistralın ortasında bazar salır; birinci icra hakimi bir yerdə yanğınsöndürmə məntəqəsi tikdirir, amma ikinci icra hakimi həmin ərazidə qazon salınması göstərişini verir.

Əgər yaşadığımız bu dünyada da bir deyil, bir neçə Allah olsaydı, təsəvvürümüzdə canlandırdığımız bu şəhər kimi hər şey bir-birinə qarışar, ona hal-hazırda mövcud olan nizam-intizam hakim olmazdı. Əgər biz dünyaya və onda baş verən hadisələrə yaxşı diqqət etsək, heyrətamiz uyğunluq və harmoniyanın şahidi olar və onun bir Allah tərəfindən idarə edildiyini başa düşərik. Məsələn, buğda toxumuna nəzər salaq. Gör bir buğda toxumunun cücərib inkişaf etməsi üçün dünyanın müxtəlif komponentləri arasında necə dəqiq uyğunluq var! Buğda toxumu torpağa basdırılmamışdan qabaq onun qidası torpaqda tədarük görülüb. Onun inkişaf etməsi üçün suya ehtiyac var və həmin su dənizlərdən yaranan buludların yer-dəyişməsi nəticəsində yağış vasitəsi ilə təmin edilir. Buludun özü də günəş şüalarının saç-

ması nəticəsində yaranır. Buğda toxumunun inkişaf etməsi üçün günəş şüası və istiliyə ehtiyac var. Allah bunları da tədarük görüb. Bunu da bilməyin yaxşı olar ki, Günəşin Yer kürəsi ilə fasiləsi çox dəqiqdir. Əgər Yer kürəsi ilə Günəş arasındakı məsafə çox olsaydı, hava soyuq olar və bitkilər inkişaf edə bilməzdi. Həmçinin əksinə, əgər Yer kürəsi ilə Günəş arasındakı məsafə az olsaydı, Yer kürəsi çox isti olar və bitkilər yanardı. Allah torpağa xüsusi yapışqanlıq da verib ki, bitkilər onda kök atanda asanlıqla yerlərini dəyişməsinlər. Əgər torpaq yapışqan olmasaydı, külək buğda toxumunun cücərmiş gövdəsini qoparar və onlar quruyardı. Yeri gəlmişkən, bunu da deyim ki, buludları küləklər bir yerdən başqa yerə aparır və onların buğdaları suvarmasını təmin edir. Deməli, buğda toxumunun inkişafında küləklərin də rolu var.

Biz bütün bunları nəzərə alanda bir buğda toxumunun inkişafı üçün torpaq, günəş, külək və buludlar arasında necə heyvətəmiz uyğunluq və ahəngin olmasının şahidi oluruq. Bu uyğunluq və ahəng dünyanın hər yerində mövcuddur və bütün hadisələrə hakimdir. Əgər dünyada iki və ya daha artıq Allah olsaydı, ona

belə dəqiq nizam-intizam hakim olardı, yoxsa qeyd etdiyimiz xəyali şəhərdəki kimi bütün işlər bir-birinə qarışırdı? Elə bu səbəbdən Quran buyurur: “Əgər göydə və yerdə Allahdan başqa tanrılar olsaydı, onlar dağılıb məhv olardı”.¹ Buna görə də dünyada yalnız bir Allahın mövcud olmasını bilməyin yollarından biri ona hakim olan nizam-intizama diqqət etməkdir. İkinci yol budur ki, əgər, həqiqətən, Allahdan başqa bir tanrı da olsaydı, o özünü tanıtdırmaq üçün peyğəmbər göndərərdi. Bizim ibadət etdiyimiz Allah Özünü tanıtdırmaq və bizi doğru yola istiqamətləndirmək üçün 124 000 peyğəmbər göndərib. Əgər dünyada başqa bir tanrı da varsa, bəs nə üçün özünü tanıtdırmaq üçün biz insanlara hətta bir nəfər də olsa peyğəmbər göndərməyib. İmam Əli bu barədə oğlu İmam Həsənə belə buyurub: “Oğul! Bil, əgər Rəbbinin şəriki olsaydı, sənin yanına həmin şərikin də peyğəmbərləri gələrdi”.

¹ Ənbiya, 22

Allahın böyüklüyü

“Allah uca və böyükdür”.¹

5. Allah nə qədər böyükdür?

Ey mənim əziz alim balam! Biz bu sualın cavabını bir neçə sual-cavabla tapa bilərik.

Görəsən, Allah dağ boydadır? Yəqin ki, bu suala: “Xeyr, Allah dağdan böyükdür” – deyə cavab verəcəksən.

Görəsən, Allah Yer kürəsi boydadır? Yəqin ki, bu suala da: “Xeyr, Allah Yer kürəsindən böyükdür” – deyə cavab verəcəksən.

Bəlkə, Allah Günəş boydadır? Şübhəsiz, bu sualıma da cavabın: “Xeyr, Allah Günəşdən qat-qat böyükdür” – olacaq.

Bəs qalaktikalar necə, Allah qalaktikalar boydadır? Yəqin ki, Allahın onlardan da böyük olduğunu deyəcəksən.

¹ Səbə, 23

Deməli, Allah bizim təsəvvür etdiyimiz hər şeydən böyükdür. Biz Allahın böyüklüyü üçün hədd təyin edə bilmərik. Allah hər şeydən böyükdür. Bizim kiçik zehnimiz Allahın böyüklüyünü dərk etmək qüdrətinə malik deyil. Amma buna baxmayaraq, biz Allahın böyüklük və qüdrət nişanələrini dünyanın hər yerində görə bilərik.

Allah o qədər böyükdür ki, bu qədər böyük dağları çox asanlıqla yarada bilib.

Allah o qədər böyükdür ki, Yer kürəsini böyük sürətlə (saatda 108 000 kilometr sürətlə) Günəşin ətrafında fırladır.

Allah o qədər böyükdür ki, asanlıqla bu qədər ulduzu yaradıb. Günəş sisteminin də daxil olduğu Süd Yolu qalaktikasında bir trilyon ulduz var.

Allah o qədər böyükdür ki, Yer kürəsində olan bütün heyvanlara yemək verir.

Allahın böyüklüyü Quranda da qeyd edilib. “Səbə” surəsinin 23-cü ayəsində buyurur: “Allah uca və böyükdür”.

Allah böyükdür. Onun böyüklük nişanələrini hər yerdə görmək olar. Amma Onun böyüklüyünə hədd təyin etmək mümkün deyil.

Mehribanların mehribanı

“Allah mehribanların mehribanıdır”.¹

6. Məgər ən mehriban varlıq Allahdır?

Bu suala cavab verməyi sənin öz öhdənə buraxıram. Əvvəl mənim bu suallarına cavab ver, sonra bax gör Allahdan mehriban bir kəs var, ya yox?

Bizə dünyaya baxmaq üçün gözü kim verib?

Bizə başqaları ilə danışmaq üçün dili kim verib?

Yaşadığımız dünyanı işıqlandırmaq üçün bu gözəl günəşi kim yaradıb?

Göyə xüsusi gözəllik verən ulduzları kim yaradıb?

Dünyada tək qalmamağımız üçün ata-anamızı kim yaradıb?

¹ Yusuf, 64

Uşaqlar Allahı Soruşur

Rahat yemək yeməyimiz üçün bizə dişi kim verib?

Yol gedə və səfərə çıxma bilməyimiz üçün bizə ayağı kim verib?

Dincəlməyimiz və yorğunluğumuzun çıxması üçün yuxunu bizə kim verib?

Bizim üçün bu qədər meyvə və yeməyi kim yaradıb?

Allahdan başqa kim bizim bu qədər, hətta yüz dəfə olsa belə, səhvimizi bağışlayar və üzrümüzü qəbul edər?

Allahdan başqa kim bizim günahlarımızı tez bağışlayar?

Allahdan başqa bizə bu qədər yaxşılıq etmiş kimsə varmı ki, onun daha mehriban olduğunu deyək?

Ana mehribandır, amma onu da Allah yaradıb. Ata mehribandır, amma onu da Allah yaradıb. Qardaş, bacı, baba, nənə də mehribandır, amma onları da mehriban Allah yaradıb. Allah hamıdan mehribandır. Quranın dili ilə desək: “Allah mehribanların mehribanıdır”.

Anadan, atadan da mehribansan sən bizə;
Dəryadakı sülalədən balıqlara mehriban,
o xallı kəpənəyə çiçəklərdən mehriban.

Ağaclara, otlara yağışdan mehribansan,
güllərə, torpaqlara Günəşdən mehribansan.
Sən bizim Allahımız,
mehribansan hamıdan, mehribansan Sən
bizə.¹

¹ Kitabdakı şeirlərin tərcüməsi şair Azər Elşadoğluna məxsusdur.
– Red.

Gerçəkləşməyən dualar

“Dua edib Məni çağıranın duasını qəbul edəram”.¹

7. Nə üçün Allah bizim dualarımızın çoxunu qəbul etmir?

Mehriban Allah Quranda bizi dua etməyə həvəsləndirərək buyurub: “Bəndələrim Məni səndən soruşduqda söylə ki, Mən (onlara) yaxınam. Dua edib Məni çağıranın duasını qəbul edəram”.

Əgər Allah kömək etmək istəməsəydi, bizə dua etmək göstərişi verməzdi. Amma heç indiyə kimi fikirləşmişəm ki, əgər biz insanların bütün duaları qəbul olsaydı, nələr baş verərdi?

Məsələn, əkinçi dua edir ki, yağış yağsın, amma səyahətçi dua edir ki, yağış yağmasın.

¹ Bəqərə, 186

Satıcı dua edir ki, bahalıq olsun və o daha çox qazansın. Amma alıcılar dua edirlər ki, malların qiyməti düşsün, ucuzluq olsun.

Dünyadan bezmiş şəxs dua edir ki, Allah onu öldürsün, amma onu sevən ata, ana, bacı və qardaşı dua edib onun sağ qalmasını istəyir.

Gördüyün kimi, əgər Allah bizim bütün dualarımızı gerçəkləşdirmək istəsə, dünyanın nizam-intizamı pozular. Bundan əlavə, etdiyimiz duaların çoxu bizim xeyrimizə deyil və buna görə də Allah həmin duaları gerçəkləşdirmir. Allah bizi sevir və bəzən istəklərimizin xeyrimizə olmadığını bildiyi üçün onları reallaşdırmır.

İnsanların çoxu pul və sərvət əldə etmək üçün dua edir, amma Allah bilir ki, əgər onların var-dövləti çoxalsa, pullarını pis işlərə xərcləyəcəklər.

Uşaqlar dua edirlər ki, çoxlu şirniyyatları olsun. Amma Allah bilir ki, əgər onlar çox şirniyyat yesələr, xəstələnər və dişləri çürüyər.

Quran buyurur: “Bir çox şeylər var ki, siz onları sevirsiniz, amma onlar sizin üçün pisdır”.

Buna görə də mehriban Allah bəzən bizim dualarımızı özümüzə görə gerçəkləşdirmir. Çünki O bizi çox sevir.

Şəxsən mənim öz başıma çox gəlib. Allahdan bir şey istəmişəm, amma sonradan onun xeyrimə olmadığını başa düşmüşəm.

Bundan əlavə, Allah-taala bəzən də bizim duamızı həmin vaxt deyil, bir müddət sonra həyata keçirir. Biz insanlar çox tələskənlik. Əgər bir az səbirli olsaq, Allahın duamızı gerçəkləşdirdiyini görərik.

Bəzən də Allah bizə istədiyimizi deyil, ondan daha yaxşı şey verir. Məsələn, biz dua edirik ki, Allah bizə kiçik bir kitab versin, amma O, bir müddət sonra bizə bir neçə dəyərli kitab verir. Biz tələsdiyimiz üçün Allahın bizə diqqət etmədiyini düşünürük. Amma, əslində, belə deyil.

Dua Allahla səmimi söhbətdir. Bu, yəni istədiyimiz vaxt və istədiyimiz yerdə Allahla danışmaq icazəsinin verilməsi Onun mehribanlığının nişanəsidir. Bizim öz istəklərimizi rahat şəkildə Allahdan diləmək imkanına malik olmağımız Allahın lütf və mərhəmətindəndir.

Allah hətta sənin istəyini həyata keçirməsə, duanı qəbul etməsə belə, səni əliboş geri qaytarmır. Allah Onunla danışdığın üçün səni, mütləq, Cənnətdə mükafatlandıracaq.

Deməli, dua etməyin bizə heç bir ziyanı yoxdur. Biz dua edəndə, ya istəyimizə çatırıq, ya Allah bizə ondan daha yaxşısını verir, ya da dua etdiyimizə görə bizim üçün savab və mü-kafat nəzərdə tutur. Bütün bunlardan əlavə, Allahla danışmaq bizim mənən rahatlanma-ğımıza, qəlbimizin nurlanmasına, həyatımızın şad və nikbinləşməsinə səbəb olur.

Allahın yeri

“Hansı səmtə üz tutsanız, Allah oradadır”.¹

8. Allah göydədir?

Uşaq vaxtı göyə baxanda elə bilirdim ki, Allah ulduzların yanındadır. Elə bilirdim ki, göydə Onun böyük bir evi var və oradan bizə baxır. Amma indi başa düşürəm ki, əslində, belə deyil. Allah hər yerdədir, ulduzların yanında, dənizlərin dibində, dağların başında, dərələrin arasında, meşələrdə, şəhərlərdə, kəndlərdə, məscidlərdə, məktəblərdə, hətta sənin pak qəlbində! Allah nəfəs aldığı hava kimi hər yerdə var. Quran buyurur: “Hansı səmtə üz tutsanız, Allah oradadır”.

Sən Onun hər yerdə olmasının nişanələrini də görə bilərsən. Qönçə açanda, dünyaya uşaq gələndə, cücə yumurtanı sındırıb çölə çıxanda, buğda toxumu cücərəndə, yağış yağanda,

¹ Bəqərə, 115

ağac meyvə verəndə, bülbül cəh-cəh vuranda, ulduz göz vuranda, günəş işıq saçanda, ay parlayanda, xəstə Allahı çağıranda və Allah ona şəfa verəndə, yoxsul dua edəndə və Allah ona rahatlıq bəxş edəndə, sən dəstəmaz alıb namaz qılanda, bir sözlə, Allah hər yerdədir.

İndi mən bu cümlələri yazanda Allah mənim əlimin yanında, zəhnimdədir; sən bu cümlələri oxuyanda Allah sənin gözünün yanında, pak qəlbindədir.

Allah yeganə yaxşı dostdur; O hər yerdə bizimlədir. O biz ana bətnində olanda da bizimlə idi, dünyada olduğumuz son ana kimi də bizimlə olacaq.

Bu yaxşı dost və ayrılmaz yoldaşın qədrini bil və yaxşı işlər görməklə Onu özündən razı sal.

Kamil tanışlıq

“Məgər onlar dəvənin necə yaradıldığına baxmırlar?! Göyün necə ucaldığına baxmırlarmı?! Dağların necə sancıldığına baxmırlarmı?! Yerin necə açılıb hamar edildiyinə baxmırlarmı?!”¹

9. Bizim Allahı tam və kamil şəkildə tanımağımız mümkündürmü?

Biz insanlar heç Allahın yaratdıqlarını tam və kamil tanıya bilməmişik. Belə olan halda dünyanı yaradan Allahı tam və kamil tanıya bilərikmi?!

Astronomlar illərdir ulduzlar barədə araşdırma aparırlar. Amma buna baxmayaraq, Allahın yaratdığı bu varlığı tam öyrənə bilməyiblər və onları düşündürən sualların çoxu hələ də cavabsız qalır.

¹ Gəşiyə, 17-20

Geoloqlar illərdir Yer kürəsi barədə araşdırma aparır, amma bu kiçik planeti hələ də tam öyrənə bilməyiblər. Digər elm sahələrinin mü-təxəssisləri də öz sahələrində hələ çoxsaylı araş-dırmalar aparmalıdılar.

Biz heç öz cisim və ruhumuzu düz-əməlli öyrənə bilməmişik. Alimlər insanın bədənini barədə çoxsaylı kitablar yazıblar, amma ürək, be-yin və s. üzvlərin fəaliyyəti barədə onlara qa-ranlıq qalan məsələlər çoxdur.

Həkimlər hələ xərcəng xəstəliyinin səbəbini kəşf edə bilməyiblər. Həmçinin onların yuxu barəsindəki araşdırmaları hələ də davam edir.

Bizim kiçik zehnimizin böyük və sonsuz Al-lahı kamil şəkildə tanımasını gözləmək yersiz-dir. Allahı mikroskopla baxmaq və ya Onu tə-rəziyə qoyub çəkməklə, ya metrə ilə ölçməklə, ya Ona teleskopla tamaşa etməklə, ya da əl ilə toxunub tanımaq qeyri-mümkündür.

Əlbəttə, Allahı tanımaq qapıları bizim üzü-müzə bağlanmayıb. Əslində, peyğəmbərlər bi-zə Allahı tanıtdırmaq üçün gəliblər. Onlar bi-zim Allahı tanımağımız üçün çoxlu yollar gös-təriblər.

Allahı tanımağın ən yaxşı yollarından biri Qu-ran oxumaq və ayələrin mənasına diqqət et-

Uşaqlar Allahı Soruşur

məkdir. Quran bizə Allahı çox gözəl tanıtdırır. Quranın, barəsində söz açdığı Allah mehriban, elmlı, qadir, bağışlayan, ehtiyacsız, səbirli, tövbələri qəbul edən, qüdrətli, böyük, oyaq, diri, əbədi, eşidən və kamildir. Quran baxımından Allahı yada salmaq insana rahatlıq bəxş edir; insanın ən səmimi və ən yaxın dostu yalnız Odur.

Hətta Quranda olan hekayətlər də Allahı tanımaq məqsədi daşıyır. Sən həzrət Adəmin hekayətində Allahın tövbələri qəbul etdiyini, Həzrət Nuhun hekayətində Allahın qüdrətini, Həzrət Musanın hekayətində Allahın mehriban olduğunu və Allahın həzrət Musanı Fironun əlindən necə xilas etməsinin şahidi olursan. Həzrət Yusifin hekayətində də Allahın Öz mömin bəndələrinə kömək etmək qüdrəti ilə tanış olursan. Xülasə, sən Quranın hər səhifəsində Allahın bir sifəti ilə tanış olursan.

Allahı tanımağın yollarından biri də gözü-müz önündə olan sirli dünya barəsində fikirləşməkdir. Allahın qüdrət, elm və mehribanlıqı ilə tanış olmaq üçün Onun yaratdığı varlıqlar barəsində azacıq fikirləşmək kifayətdir. Buna görə də Quran bizi təbiət aləmində araşdırma aparmağa dəvət edir. Allah-taala “Ğaşiyə” su-

rəsində belə buyurur: “Məgər onlar dəvənin necə yaradıldığına baxmırlar?! Göyün necə ucaldığına baxmırlarmı?! Dağların necə sancıldığına baxmırlarmı?! Yerin necə açılıb hamar edildiyinə baxmırlarmı?!”

Mən indi təbiət aləminin araşdırılmasının Allahı tanımaqda bizə nə qədər çox kömək etdiyini yaxşı dərk etməyin üçün qalaktika və dağların yaradılışında deyil, bal arılarının həyatında olan heyrətamiz nüanslardan bəzilərinə işarə etmək istəyirəm.

Bildiyimiz kimi, bal arıları çox cəld və sürətlə uçurlar. Belə ki, onlar iki dəqiqəyə bir kilometr məsafə qət edirlər. Bu ağıllı cücü Günəşin göydəki vəziyyətindən – hətta onun göydəki vəziyyətinin anbaan dəyişməsinə baxmayaraq – öz hərəkət istiqaməti və yolunu müəyyənləşdirmək üçün kompas kimi istifadə edir.

Bal arısı təzə çiçək tapanda onun ətrini götürüb pətəyinə gətirir və dövrə vuraraq həmin gülün yerini digər arılara göstərir. O bu hərəkəti ilə hətta həmin gülün pətəkdən nə qədər uzaqda olduğunu və növünü də başa salır.

Bal arısı güllərin şirəsini yeməklə yanaşı, ayaqları ilə onların tozunu birindən digərinə ötürür və bununla da güllərin çoxalmasına sə-

bəb olur. Bəzən bal arısının bu işi bir bağın güllərinin dörd qat artmasına səbəb olur.

Bal arısı qanadlarını bir saniyədə yüz dəfə tərpedə bilir. Qanadların hərəkəti arının uçmağına kömək etməkdən əlavə, pətəyin sərin qalmasına və havasının dəyişməsinə səbəb olur.

Bu kiçik cücü heyretəmiz seçmə qabiliyyətinə malikdir. Belə ki, o, sağlam güllərlə sağlam olmayan güllərin şirəsini bir-birindən seçir və heç vaxt sağlam olmayan gülün şirəsini yemir.

Əgər böyük düşmən, məsələn, siçan onun pətəyinə hücum etsə və bal arısı onu pətəkdən çıxara bilməsə, onu öldürəndən sonra cəsədinin üstünü mumiya ilə örtür ki, onun iynin ətrafı yayılmasının qarşısını alsın.

Arının düzəltdiyi bal min bir dərddin dərmanıdır. Bu şirin qida, əslində, kiçik bir aptekdir. Bal arısının sancması belə bəzi xəstəliklərə xeyirdir.

Bal arısı barədə deyiləsi söz çoxdur. Məncə, sən bu heyretəmiz varlıqla tanış olmağın üçün deyilənlər kifayətdir. Məgər Allahın yaratdığı bu kiçik varlıq O mehriban yaradanın qüdrət və elminin nişanəsi deyil?! Biz Allahın yaratdığı varlıqlar barədə fikirləşməklə Onu daha yaxşı tanıya bilmərikmi?!

Fikir ver, gör Allah bal arısına bal hazırlamağın yolunu necə öyrədib, bu kiçik canlının həyatına necə heyrətamiz nizam-intizam bəxş edib? Bu kiçik cücünün dünyanın ən faydalı qidasını hazırlaması və onu hazırlamaq üçün o qədər çalışması səni təəccübləndirmirmi?! Bir kiloqram balın hazırlanması üçün bal arısı 50 000 dəfə uçmalı, 2 000 000 akasiya çiçəyinin üstünə oturmalı, öz bal kisəsini 180 000 dəfə doldurub boşaltmalıdır. Əlbəttə, bütün bunlara bal arısının ömrü çatmır və bir bal arısı bütün ömrü boyu yalnız 135 qram bal hazırlayır.

Balın hazırlanma prosesinin özü də geniş bir mövzudur və mən indi onu sənə izah edə bilməyəcəyəm. Hər halda sən dünyanın harasına baxsan, Allahı tanımağa bir nişanə və yol tapa bilərsən.

Məncə, bu sualın cavabı bir az uzun oldu. Amma istəyirəm sənə Allahı tanımağın başqa bir yolu barəsində də danışım. Əzizim, Allahı tanımağın yollarından biri də Onunla danışmaq, Ona ibadət etmək, mehriban Allahla dost olmaqdır. Allahla nə qədər çox danışsan, nə qədər çox dua etsən, nə qədər çox namaz qılsan, nəhayət, Onu nə qədər çox yad etsən, Allahla daha çox səmimi olacaqsan. Yavaş-ya-

Uşaqlar Allahı Soruşur

vaş Allahın sənin qəlbində olduğunu, pak qəlbinin qonağı olduğunu hiss edəcəksən. Bütün vücudunla Onun sənə yaxınlaşdığını və səninlə danışdığını görəcəksən.

Allahla bu yolla tanış olmaq can-dildən olan tanışlıqdır, bir növ dostluq və səmimiyyətdir, çox şirin və ləzzətlidir.

Kiçik əllərini yuxarı qaldır və Allahdan sənə bu növ tanışlığın yaranmasına kömək etməsini istə. Allahla tanış olmağın ən yaxşı yolu bu yoldur.

Cinlərin yaradılışı

*“Cinlərin bir qismi Rəbbinin izni ilə onun qabağında işləyirdi”.*¹

10. Allah cinləri nə üçün yaradıb ki, onlar da bizi incitsinlər?

Kim deyir ki, cinlər bizi incidirlər?! Cinlərin biz insanlarla nə işi var?! Cinlərin insanları incitməsi fikri haradan yaranıb? Cinlərin bizimlə işi yoxdur. Onlar öz həyatlarını yaşayırlar. Mənim 37 yaşıma var və bu müddət ərzində cinlər bir dəfə də olsun məni narahat etməyiblər. Bəli, məni çoxsaylı insanlar incidib, amma cinlər mənim üçün heç vaxt narahatçılıq yaratmayıblar.

Bəzən külək otağın qapısını tərpəyəndə elə bilirəm ki, otağa cin daxil oldu. Yaxud həyətdə pişik səs-küy salanda elə bilirəm ki, cin gəlib. Halbuki bunların heç biri düz deyil.

¹ Səbə, 12

Bəli, cin var və bu varlığın adı Quranda da çəkilib. Məsələn, “Səbə” surəsində buyrulur: “Cinlərin bir qismi Rəbbinin izni ilə onun qabağında işləyirdi”. Cinlərin qorxulu və mərdimazar varlıq olması fikri yanlışdır.

Bir özün də fikirləş, gör bu qədər qətl, zülm, oğurluq və mərdimazarlığı törədən cinlərdir, ya insanlar? Dünyanın müxtəlif yerlərində məzlum xalqların başına bombanı cinlər yağdırır, yoxsa insanlar? Qanlı müharibələr törətməklə günahsız uşaqları qətlə yetirənlər cinlərdir, ya insanlar? Buna görə də, məncə, cinlərdən çox, insanlardan qorxmaq lazımdır.

Allah çoxsaylı varlıqlar yaradıb və onların hamısı Allahın nemətlərindən istifadə edir, hərəsi bir yerdə yaşayır. Mehriban olan Allah balıqları, quşları, sürünən və gövşəyən heyvanları, həmçinin digər çoxsaylı varlıqları yaradıb və onların hərəsi bu geniş dünyanın bir tərəfində yaşayır. Bu baxımdan cinlər də digər varlıqlar kimidirlər.

Məgər dənizdə olan balıqlar bizi incitmək istəyirlər? Məgər göydə uçan quşlar bizə ziyan vurmaq istəyirlər? Məgər meşə, dağ və səhrada yaşayan heyvanlar bizi narahat edirlər? Yəqin ki, bu suallara: “Yox, onların bizimlə işi

yoxdur”, – deyə cavab verəcəksən. Buna görə də bil ki, cinlər də bizi incitmək və narahat etmək niyyətində deyillər.

Bizim namazımız və Allahın ona ehtiyacının olub-olmaması

“Əgər siz və yer üzündə olanların hamısı kafir olsanız, (Allaha heç bir zərər yetirməzsiz, çünki) Allah ehtiyacsızdır, tərifəlayiqdir”.¹

11. Allah bizə hər gün namaz qılmağı vacib edib. Məgər Allahın bizim namazımıza ehtiyacı var?

Müəllimlərin sənə: “Dərslərini yaxşı oxu!” – deyirlər. Səncə, onlar bunu nə üçün deyirlər? Yəqin ki, sən bu suala: “Ona görə deyirlər ki, oxuyub savadlı olum və gələcəyim yaxşı olsun” – deyə cavab verəcəksən.

Valideynlər öz övladlarından qida rasionlarına süd, göyərtilər və xurma əlavə etmələrini istəyirlər. Səncə, niyə? Şübhəsiz, deyəcəksən ki: “Güclü və sağlam olmaları üçün!”

¹ İbrahim, 8

Parklarda olan güllərin hər gün suvarılması-na nə ehtiyac var? Əlbəttə, inkişaf etmələri və solmamaları üçün!

Allahın bizdən namaz qılmağımızı istəməsi-nin də səbəbi onun xeyrinin bizim özümüzə aid olmasıdır. Namaz bizim qəlbimizin nurlan-masına, ruhumuzun paklanmasına səbəb olur. Namaz bizim gündəlik həyatda yaxşı, mehri-ban, ədəbli və nikbin insan olmağımıza səbəb olur.

Həzrət Məhəmməd namazı bizim gündə beş dəfə çimdiyimiz və çirkərlərimizi yuyub təmizlə-diyimiz çaya bənzədib. Gündə beş dəfə namaz qılan və Allahla danışan şəxs az yalan danışır, dostlarını az incidir, dilinə pis söz gətirməməyə çalışır. Namaz qılan şəxsə yaxşı işlər görmək-də Allah da kömək edir.

“Ənkəbut” surəsinin 45-ci ayəsində buyuru-lur: “Namaz (insanı) çirkinliklərdən və günah-dan çəkindirir”. Namaz qılan şəxs günah etsə belə, yavaş-yavaş namaz sayəsində həmin gü-nah və pis işdən əl çəkir, tövbə edir. Həzrət Peyğəmbərin zamanında bir gənc o həzrətlə birlikdə namaz qılır, amma arada günah da edirdi. Bəzi şəxslər həzrət Peyğəmbərin yanına gəlib dedilər: “Ya Peyğəmbər, bu gənc bəzən

çirkin günahlar edir”. Həzrət Məhəmməd buyurdu: “Bir gün namazı onun bu işlərinin qarşısını alacaq”. Sonda elə Peyğəmbər deyən kimi də oldu. Belə ki, həmin günahkar gənc bir müddət sonra tövbə etdi və gördüyü çirkin işlərdən əl çəkdi.

Allahın bizim namazımıza ehtiyacı yoxdur. Xoşbəxtliyə qovuşmaq üçün namaz qılmağa və Allahla danışmağa ehtiyacı olan bizik. Əgər insanlar namaz qılmasalar və ya hətta onların hamısı kafir olsalar belə, bunun Allaha heç bir ziyanı olmaz. “İbrahim” surəsinin 8-ci ayəsində həzrət Musanın dilindən belə nəql edilib: “Əgər siz və yer üzündə olanların hamısı kafir olsanız, (Allaha heç bir zərər yetirməzsiniz, çünki) Allah ehtiyacsızdır, tərifəlayiqdir”.

Su içməyən və günəş şüası düşməyən gül solur, quruyur. Namazsız insanın da ruhu qaralır və o, Allahla dostluq həzzindən məhrum olur.

Hamıdan əvvəl

“Allah əvvəldir”.¹

12. Deyirlər ki, Allah əvvəldən olub. Burada “əvvəl” deyəndə nə nəzərdə tutulur?

Görəsən, biz “Allah əvvəldən mövcud olub” deyəndə hansısa müəyyən günü, məsələn, filan ilin çərşənbə gününü nəzərdə tuturuq? Təbii ki, məqsəd bu deyil. Çünki əgər biz Allahın filan gündən mövcud olduğunu desək, dərhal zəhnə belə bir sual gələcək ki, bəs ondan qabaq necə olub? Yəni ondan qabaq Allah mövcud olub, ya olmayıb?

Bir kişi İmam Baqirdən soruşub: “Mənə deyın görüm Allah nə vaxtdan olub?” İmam buyurub: “Sən mənə Allahın nə vaxt olmadığını de, mən də sənə Onun nə vaxtdan olduğunu deyim”.²

¹ Hədid, 3

² Tövhid, Səduq, səh. 168

İmam həmin şəxsə başa salmaq istəyir ki, Allah həmişə olub və əgər kimsə Allahın filan gündən mövcud olduğunu və ondan qabaq mövcud olmadığını desə, şübhəsiz, yanlış söz danışib.

Əzizim, biz: “Möminlər həmişə Cənnətdə qalacaqlar” – deyəndə onun nə vaxta kimi davam edəcəyini nəzərdə tuturuq? Təbii ki, burada konkret zaman, məsələn, filan ilin cümə günü nəzərdə tutulmur. Məsələnin əksi də belədir. Allahın əvvəldən olduğunu deyəndə də konkret bir gün nəzərdə tutulmur. Saniyə, dəqiqə, saat, gün və il Allahın yaratdıqlarının xüsusiyyətidir. Doğum tarixi, yaranma tarixi kimi şeylər Allahın yaratdıqlarının xüsusiyyətidir. Allahın doğum tarixi, yaranma tarixi yoxdur.

Allahın filan gündən mövcud olduğunu fərz etmək yanlışdır. Çünki onun mənası Allahın həmin vaxtdan qabaq olmamasıdır. Müəyyən bir vaxtda olub başqa bir vaxtda olmayan varlıq daha Allah deyil.

Quranın “Hədid” surəsindəki “Allah əvvəldir” ifadəsinin də mənası budur ki, nəyi dünyanın ilk varlığı fərz etsən, Allah ondan qabaq olub.¹

¹ Bu, Əllamə Təbatəbainin “əl-Mizan” təfsirində gəlidiyi qənaətdir.

Yaradanın saç və qaşı

“Onun heç bir bənzəri yoxdur”.¹

13. Allahın da bizim kimi saç və qaşı varmı?

Əzizim, sənin nə qədər pak və saf qəlbin var, məşallah, sən nə qədər ağıllısan ki, zehni-nə belə suallar gəlir. Əhsən sənə ki, suallarını soruşub öyrənmək istəyir, öyrənməyə bu cür maraq göstərirsən. Unutma ki, bilməmək eyib deyil, soruşmamaq eyibdir. İmam Əli buyurub: “Soruş ki, biləsən!”

Bizim bilmədiyimiz şeyləri başqalarından soruşmağımızda bir problem yoxdur. Hətta Allah barəsində və Onun işləri barədə sual soruşmaq eyib deyil.

İndi gəl birlikdə sualına cavab tapaq:

Mənə de görüm, ananın barmağında olan üzüyün saçı və qaşı varmı?

¹ Şura, 11

Göydəki ulduzların saç və qaş var mı?

Ayın saç və qaş var mı?

Sənin karandaşının saç və qaş var mı?

Pozanın saç və qaş var mı?

İndi əlində tutduğun almanın saç və qaş var mı?

Yəqin ki, sən bu sualların hamısına “xeyr, bu şeylərin heç birinin saç və qaş yoxdur” deyə cavab verəcəksən.

Bəli, biz bəzən şəkil çəkəndə bəzi şeylərə saç və qaş qoyuruq. Amma bunun mənası dünyada hər şeyin saç və qaşının olması deyil. Biz bəzən şəkil çəkəndə, məsələn, günəşə dodaq, göz, burun, saç və qaş qoyuruq və ya güldanın şəklini elə çəkirik ki, onun kənarında olan qulpları insan əlinə, onda bitən gül saça oxşayır. Amma bu ancaq şəkildə olur.

Bunun səbəbi bizim gözümüzün insan görməyə alışmasıdır. Biz insan sifətini daha çox görürük. Buna görə də elə bilirik ki, hər şey insan sifətinə oxşayır. Hətta bəzən hansısa bir avtomobilə baxanda onun faralarını göz, faraların üstündəki dəmir parçasını qaş, avtomobilin ön hissəsindəki dəmir və plastiki dodaq kimi görürük.

Buna görə də biz bəzən Allahı da özümüz kimi təsəvvür edirik, Onun da saç və qaşının olduğunu güman edirik. Bəzən elə bilirik ki, Allahın saç var və indi Onun saçının uzunluğu onlarla kilometrdir. Hətta, ola bilər, bəziləri Onun saçının olduğunu və artıq ağardığını düşünsün. Amma bu təsəvvür və gümanların heç biri düz deyil. Allahın ümumiyyətlə saç və qaşı olmadığı üçün Onun saçının uzun və ya qısa, yaxud ağ və qara olmasından danışmaq mənasızdır.

Quran buyurur: “Onun heç bir bənzəri yoxdur”. Buna görə də bizim Onun insana bənzədiyini, saç və qaşının olduğunu düşünməyimiz düz deyil.

Ümumiyyətlə, Allahın saç və qaşa ehtiyacı da yoxdur. Saçın işi insanı gözəl göstərmək, başın dərisini qorumaqdır. Həmçinin qaş insanı gözəlləşdirmək və alının tərinin gözə axmasının qarşısını almaq üçündür. Allahın belə bir ehtiyacı olmadığı üçün onu aradan qaldırmaq üçün saç və qaşa da ehtiyacı yoxdur.

Allah bizim zehində hansısa şəkildə – saç, qaş, dodaq və yanaq ilə təsəvvür edə bilməyəcəyimiz qədər böyükdür. Allah cisim olmadığı üçün Onun üçün üz, boy, çəki və həcm təsəvvür etmək mümkün deyil.

Allaha təşəkkür

“Mənə şükür edin”.¹

14. Allaha təşəkkür etmək üçün nə etmək lazımdır?

Bu, çox mühüm sualdır. Biz hər bir kəsə təşəkkür etmək üçün bir iş görürük. Məsələn, karandaşını bizə borc vermiş dostumuza: “Karandaşını mənə verdiyin üçün təşəkkür edirəm” – deyirik. Həmçinin dərsin sonunda müəllimə: “Müəllim, çox sağ olun!” – deyib minnətdarlıq edir, Müəllimlər günündə ona hədiyyə alırıq. Həmçinin anamızın çəkdiyi zəhmətləri qiymətləndirmək və ona təşəkkür etmək üçün ev işlərində ona kömək edir, Analar günündə ona bir dəstə gül və ya paltar, ya da kitab hədiyyə edirik.

Əslində, biz insanlar Allaha Ona layiq olan şəkildə təşəkkür etmək imkanına malik deyilik.

¹ Bəqərə, 152

Məgər iki rükət namaz qılmaqla və ya səcdə etməklə, ya bir “əlhəmdulillah” deməklə Onun bizə verdiyi bu qədər nemətə görə təşəkkür etmək olar?!

Mən Allahın verdiyi nemətlərin hamısını saymaq istəsəm, onlarla səhifə yazmalıyam. Əlbəttə, heç onlarla səhifə yazsam da, Onun nemətlərinin hamısını sayıb qurtara bilmərəm. Quran buyurur ki, əgər siz Allahın nemətlərini saymaq istəsəniz, sayıb qurtara bilməzsınız.

Allah bizə əl, ayaq, göz, dil, qulaq, ağıl, həmçinin dadbilmə, iybilmə, eşitmə, görmə və lamisə hissi verib, qidalanmağımız üçün müxtəlif yemək və meyvələr yaradıb, dünyamızın işıqlanması üçün Günəşi, gecə göy üzünün gözəlliyi üçün Ay və ulduzları, bizi su ilə sirab etməsi üçün bulud və yağışı yaradıb, bizi doğru yola və Cənnətə yönləndirmək üçün həzrət Məhəmmədi göndərib, Quran nazil edib.

Biz bu qədər nemətə görə Allaha təşəkkür edə və onun şükrünü yerinə yetirə bilmərik.

Amma buna baxmayaraq, hər birimiz gücümüz çatan qədər Ona təşəkkür etməli, verdiyi nemətlərinin şükrünü qismən də olsa, yerinə yetirməliyik. Allah-taala Quranda belə buyurub: “Mənə şükür edin”.

Yaxşı, bəs biz Allaha hansı formada təşəkkür edək, Onun şükrünü necə yerinə yetirək?

Əzizim, Allaha təşəkkür və şükür etməyin ən yaxşı yolu Onun nemətlərindən düzgün istifadə etməkdir. Əgər sən ömründən düzgün istifadə etsən, əgər əlindən başqalarına kömək etmək, gülləri suvarmaq və ya anana kömək etmək üçün istifadə etsən, əgər zəhnini elm öyrənməyə sərf etsən, əgər gözündən dünyanın gözəl mənzərələrinə baxmaq, Quran oxumaq üçün istifadə etsən, əgər ayaqlarıyla İmam Rzanın ziyarətinə, ya dini mərasimlərdə iştirak etməyə getsən, əgər dilinlə yaxşı sözlər danışsan, əgər qulaqlarıyla Quran ayələrinə qulaq assan, əgər Allahın sənə verdiyi gücü hər gün xeyir işlər görməyə sərf etsən, Allaha şükür etmiş və ona düzgün təşəkkür etmiş sayılırsan.

Amma əgər, Allah eləməmiş, əlinlə kimisə itələsən və ya ayağınla kiməsə təpik vursan, dilinlə yalan danışsan, qeybət etsən, ömrünü pis işlərə sərf etsən, Allaha nəinki təşəkkür etmiş sayılmırsan, əksinə, Onu narahat etmiş və qəzəbləndirmiş olursan.

“Əlhəmdulillah” demək yaxşı işdir, amma Allaha təşəkkür etməyin ən yaxşı yolu Onun sevdiyi işlərin yerinə yetirilməsidir.

Əgər Allahın nemətlərindən düzgün istifadə etsən və həmişə Onun şükrünü yerinə yetir-sən, Allah da sənə daha çox kömək edər. Allah Quranda buyurur: “Əgər Mənə şükür etsə-niz, Mən də (sizə verdiyim nemətləri) artır-a-ram”.

Sən hər dəfə yaxşı iş görəndə sanki Allaha: “İlahi, mənə verdiyin nemətlərə görə Sənə tə-şəkkür edirəm” deyirsən.

Faydasız varlıqlar

“Allah (hər şeyi) biləndir, hikmət sahibidir”¹

15. Allah-taalanın bəzi faydasız və lazımsız varlıqları yaratmasının səbəbi nədir?

Bu sualın da çox gözəl sualdır. Əslində, bu sual təkcə sənin deyil, bir çox uşaqların sualıdır. Biz bu suala cavab vermək üçün də bir misal çəkəcəyik.

Bilmirəm, heç indiyə kimi mətbəxdə olan ləvazimatlara diqqət etmisən, ya yox? Mətbəxdə bir çox ləvazimat və əşyalar var və biz onların nəyə lazım olduğunu bilmirik. Amma anan onların hər birinin nəyə lazım olduğunu, yemək bişirəndə hansı mərhələdə istifadə edildiyini bilir. Biz yemək bişirə bilmədiyimiz üçün elə bilirik ki, anan qazana bir az düyü və ət tökür, qazın altını yandırır, bir saatdan sonra plov hazır olur. Amma, əslində, belə deyil. Anan plov bişirmək

¹ Nisa, 26

üçün əvvəl əti qaynadır, sonra soğanı qovurur, sonra onları bir-birinə qarışdırır, onlara ədviyyat, şabalıd, qaysı və digər şeylər də əlavə edir. Digər tərəfdən, başqa bir qabda su qaynadır, onun içinə düyü tökür, düyünü suda bir az qaynadandan sonra süzür, qazanın dibini yağlayır, qazmaq üçün qazanın dibinə lavaş düzür, sonra düyünü onun üstünə töküüb dəmə qoyur və bir az dəmdə qalandan sonra yemək hazır olur.

Yemək bişirə bilməyən şəxsə dəm qazanı, aşısüzən, bıçaq, ədviyyat, istiot, sürtkəc və bir çox digər mətbəx ləvazimatı faydasız və lazımsız əşya kimi görünür. Amma, əslində, belə deyil. Biz də bəzən təbiətdə mövcud olan bəzi varlıqların faydasız olduğunu düşünürük. Amma elm və hikmət sahibi olan Allah bu varlıqların hərəsini bir iş üçün yaradıb.

Neçə il bundan əvvəl dünyanın bir guşəsində insanlar tülkülərin faydasız və ziyanverici varlıq olduğunu fikirləşir, tülküləri öldürməyə başlayırlar. Amma bir neçə il sonra həmin ərazidə dovşanların sayı artır və onlar bütün kənd təsərrüfatı məhsullarını məhv edirlər. Dovşanların sayının çoxalmasının səbəbi onları ovlayan tülkülərin sayının azalması olub. Camaat tülkülərin öldürülməsinin onlara nə qədər ziyan vurdu-

ğunu görəndən sonra bu işdən əl çəkir və daha onları öldürmürlər.

İnsanların elmi hələ ki, özünün son mərhələsinə çatmayıb. Amma buna baxmayaraq, onlar elə bu natamam elm ilə başa düşüblər ki, bizə faydasız kimi görünən heyvan və həşəratlar, əslində, çox faydalıdırlar.

Belə ki, bizim lazımsız yerə yaradıldığını güman etdiyimiz bəzi həşəratlar quşlar, hətta balıqlar üçün gözəl qidadırlar. Əgər həmin həşəratlar olmasaydı, bizim faydalı hesab etdiyimiz quş və balıqların çoxu ac qalar və bəlkə də, ölərdilər.

Bəzi həşəratlar xəstəliklərin müalicəsi üçün xeyirlidir. Hətta bizim faydasız və ziyanlı hesab etdiyimiz zəhərli ilanlar faydalı varlıqlardır. Çünki onların həm zəhərindən, həm də dəri və yağından çox xeyirli dərmanlar hazırlanır.

Həşəratların başqa bir xeyri onların meyvələrin çoxalmasına səbəb olmasıdır. Ağcaqanad, milçək və digər həşəratlar güllərin tozunu birindən digərinə daşıyır, meyvələrin məhsuldarlığının artmasına səbəb olur.

Heyvan və həşəratların hər birinin faydası barədə çox danışmaq olar. Amma, heyratamız, sirli və dəqiq hesab-kitabı olan dünyada yaşadığımızı başa düşmək üçün deyilənlər kifayətdir.

Ölməz və həmişəyaşar

*“Ölməz, (əbədi) yaşayana təvəkkül et”.*¹

16. Allah da nə vaxtsa öləcəkmi?

Sən gülə bir müddət su verməsən, solur, yarpaqları tökülür. Şam yananda əriyir və sönür. Göyərçin ox ilə vurulanda yaralanır, qanı axmağa başlayır və sonda ölür. İnsan ağır xəstəliyə düşər olanda həkimlərin səyi bir nəticə vermir və bir müddət sonra ölür. Qeyd edilən misallara diqqət edəndə görürük ki, ölmək və məhv olmağın səbəbi solmaq, çürümək, sıradan çıxmaq, xəstələnmək və ziyana məruz qalmaqdır. Allah bu halların heç birinə məruz qalmadığı üçün Onun öləcəyini demək mənasızdır.

Allah gül kimi deyil ki, suya möhtac olsun və su verilməyəndə ölsün!

Allah şam kimi deyil ki, yanaraq əriyib yox olsun!

¹ Furqan, 58

Allah göyərçin kimi deyil ki, vurulsun və ölsün!

Allah insan kimi deyil ki, xəstələnib ölsün!

Allah ehtiyacsız, qüvvətli, əbədi və ziyana məruz qalmayan varlıqdır. Buna görə də o, heç vaxt ölməyəcək. Quran Allah barəsində buyurur: “Ölməz, (əbədi) yaşayana təvəkkül et”.

Bu məsələyə şairlərin şeirlərində də işarə edilib. Xacə Kermani Allahı “ölməz varlıq” adlandıraraq belə deyib: “Ölməyən və ölməyəcək varlıq yalnız Allahdır”. Həmçinin Nizami Gəncəvi deyir: “Ölməyən və ölməyəcək varlıq yalnız Sənsən”.

Allah dövrün hadisələrinin təsirinə məruz qalmayacaq qədər sabit, ölümün qalib gəlməyəcəyi qədər güclüdür. Dünyanı qoruyub saxlayan Allahın qüdrətidir və O, heç vaxt ölməyəcək.

İnsanın yaradılışının məqsədi

“Mən cinləri və insanları ancaq Mənə ibadət etmələri üçün yaratdım”.¹

17. Allah bizi nə üçün yaradıb? Onun bu işdə məqsədi nədir?

Bu, çox mühüm sualdır. Müsəlman alimlər bu suala çox dəqiq və geniş cavablar veriblər. Mən bu məhdud imkan çərçivəsində onların hamısına toxuna bilməyəcəyəm. Düşünürəm ki, sənin bu sualına bir neçə misalla cavab vermək daha yaxşı olar.

Əzizim, əgər kimsə səndən qızılgül, nərgiz və ya başqa gülün ətrafa gözəl ətir saçmasının səbəbini soruşsa, nə cavab verərsən?

Əgər kimsə səndən günəşin nə üçün işıq saçdığını və dünyanı işıqlandırdığını soruşsa, nə cavab verərsən?

¹ Zariyat, 56

Əgər kimsə səndən yağışın bitkilərin susuzluğunu aradan qaldırmasının və onları sirab etməsinin səbəbinin nə olduğunu soruşsa, nə cavab verərsən?

Yəqin, cavab verərsən ki, qızılgül və nərgiz gülləri ətirlidir və onların öz ətrafını ətirləndirməsi təbiidir. Həmçinin günəş nurlu və parlaq olduğu üçün təbii olaraq dünyanı işıqlandırır. Eləcə də yağış: onun da işi yağmaqdır və o, öz-özünə susuz bitkiləri sirab edir. Güllərin ətir verməsi, günəşin işıq saçması və yağışın yağması onların təbiətindən qaynaqlanır və vücudlarının bir parçasıdır.

Bəs, görəsən, bu misalların bizim suala nə aidiyyəti var? Allahın insanın yaradılışından məqsədinin nə olması sualı qeyd edilən üç suala çox oxşayır və onun cavabı da onların cavabı kimidir. Yəni gül ətir saçdığı, günəş dünyanı işıqlandırdığı və yağış bitkiləri sirab etdiyi kimi Allah da insanları yaradır və onları Öz nemətindən bəhrələndirir. Bu, Allahın lütf və mərhəmətindən qaynaqlanır və onun Allaha heç bir xeyri yoxdur.

Bizim ibadət etdiyimiz Allah böyük bəxşiş və rəhmət sahibidir. Mehriban Allah bəxşiş və rəhm sahibi olduğu üçün bizi Onun nemətlə-

rindən bəhrələnməyimiz üçün yaradıb. Allahın bu işi səxavətli bir şəxsin süfrə açıb qonaq çağırmasına bənzəyir. Allah da böyük bəxşiş sahibi olduğu üçün bizi yaradıb ki, Onun nemət süfrəsindən bəhrələnək. Şairlərdən birinin dili ilə desək, Allah bizi Özünün xeyir əldə etməsi üçün deyil, bəndələrə lütf etmək üçün yaradıb.

“Zariyat” surəsinin 56-cı ayəsində buyurur: “Mən cinləri və insanları ancaq Mənə ibadət etmələri üçün yaratdım”. Bu ayədən belə məlum olur ki, Allahın insanları yaratmaqda məqsədi onların ibadət və bəndəlik etməsidir. Əlbəttə, Allahın bizim ibadətimizə ehtiyacı yoxdur. Ayənin mənası budur ki, Allah insanları Ona ibadət etməklə Cənnətə getmələri üçün yaradıb. Deməli, Allahın əsas məqsədi bizim xoşbəxtliyimizdir və bu xoşbəxtliyin yolu ibadətdən keçir. Ayə də bunu demək istəyir. Yəni insanların yaradılmasında məqsəd Allahın hansısa xeyir əldə etməsi deyil, onlara lütf və mərhəmət göstərməsidir.

Bəndələrin vəzifəsi

“Ey insanlar! Sizi və sizdən əvvəlkiləri yaratmış Rəbbinizə ibadət edin”.¹

18. Biz insanların Quran qarşısındakı vəzifəsi nədir?

Bu suala ən yaxşı cavabı “Bəqərə” surəsinin 21-ci ayəsi verib. Həmin ayədə Allah-taala belə buyurub: “Ey insanlar! Sizi və sizdən əvvəlkiləri yaratmış Rəbbinizə ibadət edin”.

Bu ayə qısa şəkildə insanların Allah qarşısındakı vəzifəsini bəyan edir. Yəni bizim Allah qarşısındakı vəzifəmiz ibadət və bəndəlikdir. Əlbəttə, Allaha bəndəlik etmək təkcə namaz qılmaqdan və dua oxumaqdan ibarət deyil. Allahın buyurduqlarının hər birinə əməl etmək bəndəlik nişanəsidir. Səhər tezdən yuxudan durub evdəkilərin hamısına salam verəndə, sinif yoldaşınla mehriban davranıb onun üzünə tə-

¹ Bəqərə, 21

bəssüm edəndə, birinə bir şey öyrədəndə, elm öyrənmək üçün çalışanda – bunların hamısında Allaha ibadət və bəndəliklə məşğulsan. Bəli, ibadət təkcə namaz qılmaqdan və oruc tutmaqdan ibarət deyil. Həzrət Peyğəmbərin dili ilə desək, hətta ata-ananın üzünə məhəbbətlə baxmaq da ibadətdir. Gördüyümüz kimi, Allaha ibadətin çərçivəsi çox genişdir.

Əzizim, bizim Allah qarşısındakı vəzifəmiz Onun bütün sözlərinə qulaq asmaqdır. O bizim boynumuza düşən vəzifənin nədən ibarət olduğunu çox aydın şəkildə bəyan edib. Ümumiyyətlə, Allah Quranı bizim öz vəzifələrimizin nədən ibarət olduğunu bilməyimiz üçün nazil edib.

Quranın hansı səhifəsini açsan, orada bir neçə faydalı öyüd-nəsihət və ilahi göstərişin olduğunu görərsən. Biz insanların vəzifəsi bu öyüd-nəsihət və göstərişlərə əməl etməkdir.

Əgər “Hucurat” surəsini oxusan, görərsən ki, Allah-taala orada bizə qeybət etməmək göstərişi verir.

Əgər “Bəqərə” surəsini oxusan, görərsən ki, Allah-taala bizə insanlarla gözəl danışmaq göstərişi verib.

Uşaqlar Allahı Soruşur

Əgər “Əraf” surəsini oxusan, görərsən ki, Allah-taala buyurur: “Yeyin, için, amma israf etməyin”.

“Nur” surəsini oxusan, bu ayə ilə qarşılaşarsan: “Namaz qılın, zəkat verin və Peyğəmbərə itaət edin”.

“Loğman” surəsində o böyük şəxsiyyətin dilindən belə nəql edilib: “İnsanlardan etinasızlıqla üz çevirmə”.

Gördüyün kimi, Allah-taala bizim hamımızın boynuna düşən vəzifələri müəyyənləşdirib. Buna görə də Qiyamət günü heç kəs nə edəcəyini bilməmək barədə bəhanə gətirə bilməz.

Bənzərsiz varlıq

“Onun heç bir bənzəri yoxdur”.¹

19. Allah nəyə bənzəyir?

Bəziləri elə bilir ki, Allah bir quş kimidir və ulduzların arxasında pərvaz edir.

Bəziləri də elə bilir ki, Allah günəş kimidir və Onun yeri dünyanın o başıdır.

Bəziləri də Allahı zehinlərində göydə evi olan ağsaqqal qoca kişiye bənzədirlər.

Amma bu təsəvvürlərin heç biri düz deyil. Allahın oxşar və bənzəri yoxdur. O bu dünyada olan varlıqlara bənzəməyəcək qədər böyükdür. Allah-taala Quranda buyurur: “Onun heç bir bənzəri yoxdur”.

Əgər Allahı heç kəs görməyibsə və görməyəcəksə, Onun gözlə görülən varlıqlardan hansına bənzədiyini necə demək olar?

¹ Şura, 11

Biz bir çox şeyləri bir-birinə bənzədirik. Məsələn, velosipedin təkərlərinin insanın ayaqlarına, lampanın günəşə, başımız üzərindəki buludun dovşana, müəllimənin anamıza, müəllimin atamıza oxşadığını deyirik.

Amma bütün varlıq aləmini yaradan Allah heç nə və heç kimə bənzəmir. Əgər biz Allahın günəş, qartal, dağ və ya başqa şeyə bənzədiyini desək, Onu kiçiltmiş olarıq. Allah onların hamısından böyük və güclüdür.

Bizim tanıdığımız Allah mehriban, böyük, bağışlayan, elmlı və qüvvətlidir, gördüyümüz şeylərin heç birinə bənzəmir. Onun bənzəri yoxdur. Gördüyün hər şeyi Allah yaradıb və onların hamısı Onun varlığının nişanəsidir. Allah onların heç birinə bənzəmir.

Burada bir çoxlarının soruşduğu başqa bir suala da cavab verməyimiz yaxşı olar. Bəziləri soruşurlar: “Allah kişidir, ya qadın?”

İndi qeyd etdiyimiz məsələləri nəzərə alsan, bu suala sən özün də cavab verə bilərsən. Çünki qeyd etdik ki, Allah yaratdıqlarından heç nəyə bənzəmir. Buna görə də Onun kişi və ya qadın olması mənasızdır. Kişi və qadın bölgüsü insanlara aiddir. Allah insandan üstündür; onun kişi və ya qadın olduğunu demək olmaz.

“İxlas” surəsində Allahın tayı-bərabərinin olmaması qeyd edilib. Burada “tayı-bərabəri” deyiləndə zövcə, bənzər, oxşar, iki ayaq və əlin olması, həmçinin qorxmaq, tərləmək, kiminsə övladı olmaq, ata olmaq, ana olmaq, kişi və ya qadın olmaq və digər sifətlər nəzərdə tutulur. Bunlar biz insanların xüsusiyyətləridir və Allahın da həmin xüsusiyyətlərə malik olduğunu güman etmək olmaz. Çünki O bizə oxşamır. O, bənzərsiz varlıqdır, nə kişidir, nə də qadın! O, Allahdır, tək olan böyük Allah, heç nəyə bənzəməyən Allah!

Gedib dənizə tərəf soruşmuşam bir dəfə:
Mənə cavab ver görüm, kimdir Allah, nəçidir?
Dənizsə dedi, yoxdur Onun kimisi, əsla.
O, pakdır və gözəldir, xoş günə müjdəçidir.
Dənizləri doldurub, ağacları yaradıb,
O, qüdrətli biridir, dağı ucaldan Odur.
İnsanı yaradan da, yaşadan da Allahdır,
Həyat verən, böyüdən, sonra qocaldan Odur.
Balaca uşaqlara ata deyil, amma ki,
ata-ana xəlv edən qüdrətli Allahdır O.
Günahları əfv edib bizi bağışlayan da,
böyüklük göstərən də heybətli Allahdır O.

Allahın yuxusu

*“Onu nə mürgü, nə də yuxu tutar”.*¹

20. Allah da bizim kimi yatırımı?

Biz insanlar orta hesabla sutkada təxminən on saat yatırırıq. Əlbəttə, uşaqlar ondan bir az çox, böyüklər isə ondan müəyyən qədər az yatırlar. Əgər biz yatmasaq və ya çox az yat-saq, xəstələnərik. Sağlam və xoşbəxt həyat ya-şamaq üçün hamımızın yuxuya ehtiyacımız var. Biz özümüz yatırırıq deyə Allahın da yatdığı-nı güman etməməliyik. Xeyr, əsla belə deyil! Qurani-kərim buyurur: “Onu nə mürgü, nə də yuxu tutar”.

Hətta Allahın yaratdıqlarının bəzilərinin də yuxuya ehtiyacı yoxdur və bəzi varlıqlar yatmır-lar. Məsələn, Yer kürəsi sutkada bir dəfə öz oxu ətrafında, ildə bir dəfə isə Günəşin ətrafın-da dövr edir. Amma o nə yatır, nə də istirahət

¹ Bəqərə, 255

edir. O, min illərdir ki, bu cür hərəkət edir, amma istirahət etmək üçün bir an olsun belə dayanmır.

Günəş də min illərdir ki, Yer kürəsinə işıq verir, amma öz işinə bir an olsun belə fasilə verib yatmır.

Həmçinin çaylar yüz illərdir axır, amma heç vaxt yatmır və öz daimi səfərini yarımçıq saxlamır.

Eləcə də çoxsaylı bulaqlar illərdir axır, amma bir an yatmır, kəsilmirlər.

Bulaq, çay, Günəş və Yeri yaradan Allah onların hamısından böyük və güclüdür. Əgər Allahın yaratdığı bu varlıqların yuxuya ehtiyacı yoxdursa, onlardan qabaq böyük və ehtiyacsız Allahın yuxuya heç ehtiyacı yoxdur və O, heç vaxt yatmır.

Dünyanın nizam-intizama salınması və idarə edilməsi Allahın əlindədir. Əgər O yatsaydı, hər şey bir-birinə dəyərdi. Günəş dəqiq nizamla doğur və batır, ilin fəsilləri xüsusi ardıcılıqla gəlib-gedir, ağaclar payız və qışda yuxuya gedib baharın əvvəlində qış yuxusundan oyanır, dünyada hər an bir körpə doğulur. Bütün bunlar Allahın yatmamasının nişanəsidir. Əgər o,

Uşaqlar Allahı Soruşur

bir an yuxuya getsəydi, dünyanın nizamı pozulardı.

Allahın yeməyə ehtiyacı olmadığı kimi, yuxuya da ehtiyacı yoxdur. Allah ehtiyacsızların ehtiyacsızdır. Yuxunun özünü də Allah yaradıb. Yuxu Allahın varlıq aləmindəki heyrətamiz yaradılışlarından. Allahın heç vaxt öz yaratdıqlarına – istər yemək olsun, istər istilik olsun, istər insan olsun, istərsə də su və sairə – ehtiyacı olmur.

Gözəgörünməz varlıq

“Gözlər Onu görməz”.¹

21. Biz Allahı görmürüksə, haradan bilək ki, O, mövcuddur?

Əzizim, bu sualın cavabını bilmək üçün indi səndən soruşacağım sualların cavabına yaxşı diqqət etməlisən.

De görüm sən hər an nəfəs alanda udduğun oksigeni görürsən?

Cizgi filmi göstəriləndə havadan antenaya, antenadan da televizora keçən televiziya dalğalarını görürsənmi?

Yəqin ki, “filankəs ağıllı uşaqdır” cümləsini çox eşitmisən. Ağıllı uşaqların aqlını görmək və ələ götürüb baxmaq mümkündürmü?

Biz bunların heç birini görmürük, amma var olduğunu bilirik. Dünyada oksigen, televi-

¹ Ənam, 103

zor dalğaları və ağıl var, amma biz onları görmürük. Deməli, biz görmədiyimiz şeylərin mövcud olmadığını deyə bilmərik. Biz Allahı da görmürük. Amma bunun mənası Onun mövcud olmaması deyil.

Deyə bilərsən ki, biz oksigen, televiziya dalğaları və ağılı görməsək də, onların nişanələrini görürük. Biz nəfəs alırıq və buradan oksigenin mövcud olduğunu başa düşürük. Televizorda film və cizgi filminə baxır və buradan başa düşürük ki, televiziya dalğaları mövcuddur. Həmçinin insanların davranışından hansının ağılının olduğunu, hansının olmadığını anlayırıq.

Bəli, əzizim, dediklərin doğrudur. Elə Allahın da bir sıra nişanələri var və biz həmin nişanələri görüb Onun mövcud olması qənaətinə gəlirik. Bu böyük dağlar, bu gözəl heyvanlar, bu rəngarəng meşələr, bu parlaq ulduzlar və ay bizə Allahın mövcudluğunu sübut etmirmi? Gün, ay, fəsil və illərə hakim olan dəqiq nizam-intizam Allahın varlığının nişanəsi deyilmi? Quşların uçması, bitkilərin yetişməsi, ağacların bar verməsi qüdrətli, elmlı və mehriban Allahın mövcudluğundan xəbər vermirmi? Dünya Allahın mövcudluq nişanələri ilə doludur.

Qurani-kərim Allahın gözlə görülməsi barədə belə buyurur: “Gözlər Onu görə bilməz”.

Əzizim, bizim gözümüz ancaq cisimləri görür. Allah cisim olmadığı üçün gözümüz Onu görə bilmir. Allah daş, alma, ağac, toxum, dağ, göyərçin, ulduz, bitki, su və günəş deyil ki, gözümüz Onu görə bilsin. Bizim gözümüz Onu görə bilməsə də, O, mövcuddur. Dünyada bizim görə bilmədiyimiz şeylər çoxdur. Gül satılan dükana girəndə burnuna çox gözəl qoxu gəlir, amma onların heç birini görmürsən. Biz də Allahı görmürük, amma bilirik ki, O, mövcuddur.

Sənin qəlbinin dərinliyində Onu hiss etməyin və Onunla səmimi söhbət etməyin Allahın mövcud olmasına dəlalət edir. Sən Allahı pak qəlbində tapa bilərsən. Allahı tapmaq üçün gözü açıb o tərəf-bu tərəfə baxmağa, Onu orda-burda axtarmağa ehtiyac yoxdur. Xeyr, buna ehtiyac yoxdur. Gözünü bir anlıq bağla və səmimi-qəlbdən Onu səslə. Çox keçmədən Onun mövcud olduğunu və həmişə və hər yerdə sənin yanında olduğunu başa düşəcəksən.

Allahın əli

“(İlahi,) bütün xeyirlər Sənin əlindədir”.¹

22. İnsanın Allahın əli ilə yaradıldığı deyilir. Məgər Allahın əli var?

Əl bədənimizin mühüm üzvlərindən biridir. Biz əlimizlə çox işlər görürük. Belə ki, əlimizlə başımızı yuyur, qələmdən tutaraq yazı yazır, velosipedimizin sükanından yapışır, yemək yeyir, ev əşyalarını bir yerdən götürüb başqa yerə qoyur, paltarlarımızı ütüləyir və başqa işlər görürük.

Bizim əl ilə gördüyümüz əsas işlərdən biri böyük və ağır şeyləri yerdən götürmək, hərəkətə gətirməkdir. Biz stul, soba və soyuducunu yerdən əlimizlə qaldırıraq. Bizim əl və qolumuz hər nə qədər güclü olsa, bir o qədər ağır şeyləri qaldıra bilirik.

Yəqin ki, ağırlıq qaldıranları – onların ağırlığı yerdən götürüb başları üzərinə necə qaldır-

¹ Ali-İmran, 26

dığını görmüsən. Onların çox güclü əl və qolu var. Əgər sən həmin idmançıların əlinə diqqət etsən, çox qüvvətli olduqlarını başa düşərsən. Hər bir insanın əli onun güc və qüdrət nişanəsidir.

Buna görə də bəzən “əl” sözü “qüdrət” mənasında işlənir. Məsələn, kiminsə barəsində “bu iş onun əlindən gələn deyil” deyirlər və bunun mənası onun həmin işi yerinə yetirmək qüdrətinə malik olmamasıdır. Yaxud deyirlər ki: “Allahın əli toplu ilədir”. Yəni Allahın qüdrət və köməyi toplu halında olan insanlardır. Yaxud belə bir məsəl var: “Əl üstə çox əllər var”. Yəni hər bir güclü adamdan güclü adamlar da var.

Sənin sualın da belədir. Yəni “insanı Allah öz əli ilə yaradıb” cümləsinin mənası budur ki, Allah insanı Öz istəyi və qüdrəti ilə yaradıb. Əlbəttə, onun mənası Allahın əlinə mişar alıb taxtaları kəsərək bir-birinə mismarlayan və məsələn, stol düzəldən xarrat kimi olması, yəni Allahın da insanı Öz əli ilə düzəltməsi deyil. Allah barəsində belə bir təsəvvür yanlışdır. Allahın Öz işlərini yerinə yetirmək üçün əl-qola ehtiyacı yoxdur.

Quranın bir çox ayələrindən belə məlum olur ki, “Allahın əli” ifadəsində məqsəd Onun

Uşaqlar Allahı Soruşur

qüdrəti və ya yardım etməsi, mərhəmətidir. Məsələn, “Ali-İmran” surəsinin 26-cı ayəsində buyurur: “Bütün xeyirlər Sənin əlindədir”. Yəni bütün yaxşılıqlar Allahın ixtiyarındadır. Yaxud “Sad” surəsinin 75-ci ayəsində Allahın insanı Öz əli ilə yaratması qeyd edilib. Burada da məqsəd Allahın qüdrətidir. İmam Rza həmin ayə barəsində belə buyurub: “Əllərimlə” ifadəsinin mənası “qüdrətimlə”dir”.

Cəhənnəmin yaradılması

“Allah sizi Cənnətə doğru səsləyir”.¹

23. Nə üçün Allah-taala insanları yandırmaq üçün Cəhənnəmi yaradıb?

Əzizim, Allah-taala əsla kiminsə Cəhənnəmə getməsinə istəmir. O bizə ağıl verib ki, yaxşı yol ilə pis yolu bir-birindən ayıraq, yolumuzu azıb Cəhənnəmə getməyək. Allah-taala insanlara doğru yolu göstərmək və onları Cəhənnəm odundan çəkəndirmək üçün çoxlu peyğəmbər göndərib.

Şübhəsiz, Allah-taala bütün günahkarları Cəhənnəmə aparmır. Etdiyi günahdan peşman olan, tövbə edən kəslər Cəhənnəmə getməyəcəklər. Bundan əlavə, Allah-taala bizim bir çox günahlarımızı tövbəsiz bağışlayır.

Allahın rəhməti çox genişdir. Allah Cəhənnəmə Onun sözündən çıxan, günah edəndən

¹ Bəqərə, 221

sonra tövbə etmək əvəzinə, başqa günahlar da edən şəxsləri aparacaq.

Səncə, İmam Hüseyini susuz qətlə yetirən, o həzrətin övladlarını qamçılayaraq yaralayan, onları səhralarda əsir edən Yezid kimisi Cəhənnəmə getməməlidir? Yaxud, səncə, qanlı müharibələr törədərək minlərlə günahsız kişi və qadını qətlə yetirən, şəhərlərə bomba ataraq məzlum uşaqları öldürən cinayətkarlar Cəhənnəmə getməməlidir? Cəhənnəm onların öz seçimidir.

Allah-taala biz insanlar üçün Cənnət tədarrükü görüb. Quranın çoxsaylı ayələrində Cənnətdən söz açılib. Biz yaxşı işlər görərək Cənnətə tərəf getməliyik. “Bəqərə” surəsinin 221-ci ayəsində buyrulur: “Allah sizi Cənnətə doğru səsləyir”. Həmçinin “Ali-İmran” surəsində buyrulur: “Rəbbinizin bağışlamasına və genişliyi göylərlə yer üzü qədər olan, müttəqilər üçün hazırlanmış Cənnətə tələsin”.

Quran Cəhənnəmdən danışmaqla bizi onun təhlükələrindən xəbərdar etmək istəyir. Əgər Allah insanları Cəhənnəmə aparmaq istəsəydi, daha Cənnəti yaratmaz və ya insanları Cəhənnəm təhlükəsindən xəbərdar etməzdi.

Cəhənnəm kafir və günahkarların əməllərinin öz nəticəsidir. Dişləri fırçalamamağın nəticəsi dişlərin xarab olub ağrması, çox yeməyin nəticəsi xəstələnmək, qışda nazik köynəklə çölə çıxmağın nəticəsi soyuqlayıb naxoşlamaq olduğu kimi günahkarın da əməllərinin nəticəsi Cəhənnəmdir.

Allah-taala bizim Cənnətə getməyimizi istəyir və Cənnətə getməyimiz üçün bizə çox kömək edir. Amma əgər kimsə Cəhənnəm yolunu seçmək istəyirsə, bu onun öz işidir.

Şirin sual

“Rəbbin ehtiyacsız və mehribandır”.¹

24. Allah da şirniyyat xoşlayırmı?

Əgər sən göyərçindən şirniyyat xoşlayıb-xoşlamadığını soruşsan, cavab verəcək ki, yox, mən dən xoşlayıram.

Əgər sən ağacdən şirniyyat xoşlayıb-xoşlamadığını soruşsan, cavab verəcək ki, yox, mən su xoşlayıram.

Əgər sən günəşdən şirniyyat xoşlayıb-xoşlamadığını soruşsan, cavab verəcək ki, yox, mənim şirniyyata ehtiyacım yoxdur.

Deməli, bütün varlıqlar şirniyyat xoşlamır və onların hamısı şirniyyat yemək istəmir.

Allahın nəinki şirniyyata, ümumiyyətlə, yeməyə ehtiyacı yoxdur. Dünyanı və gördüyün bütün meyvə və qida məhsullarını Allah yara-

¹ Ənam, 133

dıb. Allah onları Özü üçün deyil, biz insanlar və digər canlılar üçün yaradıb. Allah alma, armud, banan, kişmiş, süd, ət, nar, fındıq, püştə, badam və digər ərzaq məhsullarını biz insanların və digər canlıların qidalanması üçün yaradıb.

Allah nəinki şirniyyat yemir, ümumiyyətlə, acmır. Onun bizim kimi yeməyə ehtiyacı yoxdur. Allah böyük və ehtiyacsızdır. “Ənam” surəsində buyurur: “Rəbbin ehtiyacsız və mehribandır”. Bütün varlıqlar Ona və Onun nemətlərinə möhtacdır. Amma Onun heç nəyə və heç kəsə ehtiyacı yoxdur.

Allah şirniyyat sevmir, amma sənin kimi pak və imanlı uşaqları sevir. Əlbəttə, Onun səni sevməsinin mənası səni yemək istəməsi deyil. Xeyr, belə deyil! Allahın səni sevməsinin səbəbi sənin insanlara kömək etməyin, imanlı olmağın, sən də Onu sevməyindir. Allah səni sevir və əgər sən Onun sözlərinə qulaq assan, səni Cənnətə aparacaq və sənə orada saysız-hesabsız dadlı meyvə və yeməklər verəcək.

Yeri gəlmişkən, bunu da qeyd edim ki, şirniyyatı çox yemə. Çünki şirniyyatı çox yesən, dişlərin çürüyəcək və ağrıyacaq.

Rəhmətə qovuşmaq

*“İman gətirib yaxşı işlər görənlərə gəlincə, Rəbbləri onları öz rəhmətinə daxil edəcək”.*¹

25. Allahın rəhmətini necə qazanmaq olar?

Mehriban Allah Quranda Onun rəhmətinin hər yeri əhatə etdiyini buyurub. Allahın rəhməti bütün dünyanı bürüyüb və dünyada olan bütün varlıqlar Onun rəhmət və mehribanlığından bəhrələnir. Allah heç kəsi Öz rəhmətindən məhrum etməyib və hətta kafirlərə çoxlu nemət verib.

Allah hər gün dünyada olan bu qədər heyvana yemək verir, onların həyatının şirin olmasına şərait yaradır. Allah bütün canlılara həyatlarını davam etdirməkdə onlara kömək edən vasitələr verib. Allah zürafəyə uzun boyun verib ki, onun vasitəsi ilə ağacların yarpaqlarını yeyə bilsin. Filə uzun xortum verib ki, onun vasitəsi

¹ Casiyə, 30

ilə özünün su və yemək ehtiyaclarını təmin etsin. Balığa quyruq və üzgəc verib ki, onların vasitəsi ilə üzə bilib özünə yemək tapsın. Həmçinin quşlara qanad verib ki, uçub istədikləri yerə gedə və istədikləri qidanı tapa bilsinlər.

Deməli, Allahın rəhməti biz onu axtarmamışdan qabaq bizə gəlib çatıb. Allahın rəhməti bütün dünyanı əhatə edib və biz insanlar da Onun rəhmətindən istifadə edirik.

Əlbəttə, Allahın xüsusi rəhməti də var və onu əldə etmək üçün çalışmaq lazımdır. Yəqin ki, qeyd edilən sual da həmin rəhmət barəsindədir. Quran bu barədə belə buyurur: “İman gətirib yaxşı işlər görənlərə gəlincə, Rəbbləri onları öz rəhmətinə daxil edəcək”. Deməli, Allahın xüsusi rəhmətini əldə etməyin iki şərti var: iman və yaxşı iş.

“İman” deyəndə Allahın təkliyinə və Ondan başqa heç kəsə ibadət edilməməsinə etiqad bəsləmək nəzərdə tutulur. “Yaxşı iş” deyəndə isə Allahın Quranda bizdən yerinə yetirilməsini istədiyi, həzrət Peyğəmbər və əziz imamlarımızın bizə yerinə yetirilməsini tövsiyə etdiyi işlər nəzərdə tutulur.

Ata-anaya hörmət, Quran oxumaq, başqalarına kömək etmək, xəstələrə baş çəkmək,

Uşaqlar Allahı Soruşur

elm öyrənmək, İmam Rza və digər imamların ziyarətinə getmək, müsəlmanları müdafiə etmək, insanları sevmək, namaz qılmaq, oruc tutmaq, məscid, məktəb və xəstəxana tikmək və bu kimi işlər Allahın xüsusi rəhmətini əldə etməyə səbəb olan işlərdəndir.

Deməli, Allahın daha çox rəhmətini əldə etmək üçün Ona iman gətirməli və Onun sözlərinə qulaq asmalıyıq. Bu halda biz Allahın Onunla səmimi dostluq, qəlb rahatlığı və Cənnətə nail olmaqdan ibarət xüsusi rəhmətini əldə edə bilərik.

Telefon danışığı

“Həqiqətən, Rəbbim duanı eşidən (və qəbul edən)dir”.¹

26. Allahla telefonla danışmaq olarmı?

Əzizim, sən insanların telefon ixtira etməsinin səbəbini bilirsənmi?

Biz insanlar bir-birimizdən uzaqlaşanda bir-birimizin səsini eşitmirik. Məsələn, sən bir şəhərdən başqa bir şəhərə səfər edəndə və ya bir küçədən başqa bir küçəyə keçəndə dostlarınla danışa bilmirsən. İnsanlar telefonu ixtira ediblər ki, bir-birindən uzaqlaşanda da bir-birləri ilə danışa bilsinlər.

Hər evin öz telefon nömrəsi var və sən həmin nömrəni yığmaqla həmin evin sakinləri ilə danışa bilirsən.

Amma Allah-taala bizdən heç vaxt uzaqlaşmır və buna görə də bizim Onunla telefonla

¹ İbrahim, 39

Uşaqlar Allahı Soruşur

danışmağımıza ehtiyac yoxdur. Allah hər yerdə var və hətta sən öz otağına girib qapını arxadan bağlayanda da Allah sənin yanında olur və sənin səsinə eşidir. Əgər sən yavaşdan danışsan, Allah yenə sənə səsinə eşidər.

Allahla ürəyin istəyən vaxt rahatlıqla danışa bilərsən. Bunun üçün nə telefona ehtiyac var, nə də başqa şeyə. Həzrət İbrahim buyurub: “Həqiqətən, Rəbbim duanı eşidən (və qəbul edən)dir”.

Heç ucadan danışmağa da ehtiyac yoxdur. O sənəin sözlərinə diqqətlə qulaq asır. Allahla istədiyən vaxt və istədiyən yerdə danışa bilərsən. Sən Allahla yataqda uzananda da, yuxudan oyananda da, məktəbdə olanda da, evdə və ya küçədə oynayıanda da, bir sözlə, hər yerdə və istədiyən vaxt danışa bilərsən.

Onunla elə bu dəqiqə də danışa bilərsən. Hətta sözlərini kağıza da yazı bilərsən ki, O Özü sənəin yazdıqlarını oxusun. İndi mən sənəin yerinə bir neçə cümlə yazıram ki, Allah onları oxusun:

Allahım, mən Səni çox sevirəm.

Allahım, Sən də məni sev.

Allahım, Səndən məni qorumağımı istəyirəm.

Ey mehriban Allah, həmişə mənə kömək et.

Ya Allah, ey uşaqların mehriban dostu, mənə həm dünyada, həm də axirətdə xoşbəxt et.

Zalımlara möhlət verilməsi

*“Allahın zalımların etdikləri əməllərdən xəbərsiz olduğunu sanma”.*¹

27. Nə üçün Allah-taala zalım insanları məhv etmir?

Əzizim, bu həm sən, həm də yaşadılarının haqlı sualıdır. Siz hər gün televizorda zalımların insanları öldürdüyünü, zalım ölkələrin başqa ölkələri bombaladığını, günahsız insanları qətlə yetirdiyini görürsünüz. Siz həmin səhnələri görəndə həmin ölkələrdə yaşayan məzlum uşaqlara ürəyiniz yanır və öz-özünü soruşursunuz: “Görəsən, nə üçün Allah zalım şəxs və ölkələri məhv etmir? Məgər Allah-taala müsəlmanları sevmir?”

Mən bu suala cavab vermək üçün bir misal çəkmək istəyirəm. Bu misal ilin fəsilləri bərsindədir. Yəqin ki, bilirsən, ilin dörd fəsli var:

¹ İbrahim, 42

Uşaqlar Allahı Soruşur

bahar, yay, payız və qış. Bu fəsillərin hərəsinin öz xüsusiyyəti var. İndi gəl birlikdə bu fəsillərin xüsusiyyətlərini birlikdə yada salaq.

Bahar fəslində ağaclar yaşllaşır, çiçəklər tumurcuqlayır, gül açır. Bu fəsildə çoxlu yağış yağır, çaylar su ilə dolur. Bahar fəsli üç aydan ibarətdir.

Bahar fəslindən sonra yay fəsli gəlir. Yayda hava çox qızır, dəniz və çayların suyu buxarlınır. Hava isti olduğu üçün dağların başında olan qarlar əriyib çaylara axır. Bu fəsildə insanlar çox tərleyirlər. Qarpız, yemiş, giləs, albalı kimi meyvələr, həmçinin sarı sünbül yay fəslində yetişir. Bu fəsil də üç aydır. Yayda məktəblərdə tətillər olur.

Üçüncü fəsil payız fəslidir. Payızda havalar bir az soyuyur, çoxlu yağış yağır, ağacların yarpaqları saralır və quruyub yerə tökülür. Payız fəsli də üç aydır. Payızda məktəblər açılır və yeni dərslər başlayır.

Dördüncü fəsil qış fəslidir. Qış ilin ən soyuq fəslidir. Qışda qar yağır, hava soyuq olduğu üçün insanlar evlərdə soba yandırır. Qışda ağaclar, həmçinin bəzi heyvanlar yuxuya gedirlər. Uşaqlar qışda qardan şaxtababa düzəldirlər. Qış fəsli də digər fəsillər kimi üç aydır.

Gördüyün kimi, ilin fəsilləri bir-birindən fərqlidir. Hər bir fəslin özünəməxsus xüsusiyyəti və təbiəti var.

Mehriban Allah biz insanların ömrü üçün də iki fəsil yaradıb və onlar da bir-birindən fərqlidir. Bizim ömrümüzün birinci fəsli biz dünyaya gələndə başlayır və ölənə kimi davam edir. Ömrümüzün ikinci fəsli öləndən sonra başlayacaq və Qiyamətin sonuna kimi davam edəcək.

Ömrümüzün birinci fəslində, yəni dünyada olduğumuz müddət ərzində biz həm yaxşı, həm də pis işlər görə bilərik. Biz bu fəsildə yaxşı və ya pis yol seçimində azadiq, həm zalım ola bilərik, həm mehriban, hən namaz qıla bilərik, həm də qılmaya, həm doğruçu ola bilərik, həm də yalançı, ata-anamıza yaxşılıq da edə bilərik, incidə də bilərik. Bu müddət ərzində, yəni dünyaya gələndən ölənə kimi Allah bizə yaxşı, yoxsa pis insanlardan olmaq istəyimizi nümayiş etdirmək imkanı verib.

Dünya həyatı biz insanların sınaq və imtahan meydanıdır. Əgər biz bu müddət ərzində yaxşı işlər görsək, ömrümüzün ikinci fəslində, yəni öləndən sonra Cənnətə gedəcəyik. Amma əgər həmin müddət ərzində başqalarına

zülm etsək, pis adam olsaq, ömrümüzün o dünyadakı ikinci fəslində cəzalandırılacağıq.

Allah zalımların işlərindən xəbərsiz deyil və onların əməllərini görür. Bəli, Allah onların əməllərini görür, amma indi (bu dünya həyatı) onların sınaq vaxtıdır. “İbrahim” surəsinin 42-ci ayəsində belə buyurulub: “Allahın zalımların etdikləri əməllərdən xəbərsiz olduğunu sanma”.

Dünya həyatında Allah-taala hamıya, o cümlədən zalımlara yaxşı ilə pis arasında seçim etmələri üçün fürsət verib. Buna görə də biz Allahın zalımları indi və birdən-birə məhv etməsini gözləməməliyik. Dünya insanların sınaq meydanıdır. Həzrət Məhəmməd buyurub: “Dünya axirətin tarlasıdır”. Bu tarlada yaxşı toxum əkənlər, axirətdə savab biçəcəklər. Amma burada pis iş görənlər Qiyamətdə cəzalandırılacaqlar. Quran buyurur: “Ağrılı günün əzabından vay olsun zalımlara!” Qiyamət biz insanların ömrünün ikinci fəslidir və biz onda öz yaxşı və ya pis işlərimizin nəticəsini görəcəyik.

Əlbəttə, zalımların əzabının bir hissəsi bu dünyada verilir. Onların əzabının əsas hissəsi Qiyamətdə olsa da, Allah onları bu dünyada

da cəzalandırır. Əgər zalım adamların həyatını mütalie etsən, görərsən ki, onlar elə bu dünyada da çoxsaylı bədbəxtliklərə düşər olublar. Yəqin ki, Fironun hekayətini bilirsən. O, həzrət Musanı və möminləri çox incidib, amma sonunda bədbəxtcəsinə Nil çayında boğulub. Allah Fironu və onun əsgərlərini Nil çayında boğub ki, hamı zalımların sonunun yaxşı olmadığını bilsin. Quran bu barədə belə buyurur: “Fironun ailəsini batırdıq. Onların hamısı zalım idi”.

Quran zülmün sonunun yaxşı olmadığını başa düşməyimiz üçün bizdən zalımların aqibəti barədə düşünməyimizi istəyir. “Yunus” surəsinin 39-cu ayəsində buyurur: “Bir bax, zalımların axırı necə oldu?”

Bəli, Allahın səbri çoxdur. Amma əgər Allah zalımlara bir neçə gün möhlət veribsə, bunun mənası Allahın onları başlı-başına buraxması deyil. Zalımlar həm dünyada, həm də axirətdə cəzalandırılacaqlar.

Əgər tarixə baxsan, zalımların sonunun bədbəxtlik və ağrı-acıdan başqa bir şey olmadığını şahidi olarsan. Onlar ömürlərinin hər iki fəslini əldən veriblər. Çünki onlar dünyada çətinliyə düşər olur, axirətdə də ağır əzablara düşər olacaqlar.

Uşaqlar Allahı Soruşur

Şair demişkən:

Bilirsən ki, zülmün evi xarabdır;

Su üstündə köpük kimi qalıbdır.

Çay axanda onun üzündə köpük yaranır,
amma bir az sonra həmin köpüklər yox olur.
Zalımlar da həmin köpük kimidir və sonda yox
olacaqlar. Bu, tarixi reallıq, Quranın aydın is-
marıcıdır.

Sevilmək

“Allah Yer üzündə nə (nemət) varsa, hamısını sizin üçün yaradıb”.¹

28. Allah məni sevirmi?

Əzizim, biz birinin bizi sevdiyini necə bilirik? Bu sualın cavabı çox sadədir. Sevməyin bir sıra əlamətləri var. Bizi sevən hər bir kəs öz sevgisini bir cür büruzə verir.

Müəllim bizi sevdiyini bizə elm öyrətməklə göstərir.

Ata-ana bizi nə qədər sevdiyini bizi böyütməklə, paltar almaqla, bizi yeməklə təmin etməklə göstərir.

Sınıf yoldaşlarımız, dostlarımız da bizi sevdiklərini bizə kömək etməklə göstərirlər.

Buna görə də biz birinin bizi sevdiyini çox rahat başa düşə bilərik.

Bizə təbəssüm edən qonşu bizi sevir.

¹ Bəqərə, 29

Uşaqlar Allahı Soruşur

Başımızı sıgallayan baba və nənə bizi sevir. Bizi görməyə gələn əmi, bibi, dayı və xalaları-mız bizi sevirlər.

Gördüyün kimi, bizi sevən şəxslərin hər biri öz sevgisini bir cür bürüzə verir və onların məhəbbətinin bir nişanəsi var.

İndi baxaq görək Allah səni sevdiyini necə göstərib?

Əzizim, Allah sənə iki gözəl göz verib.

Allah sənə iki güclü əl verib.

Allah sənə yol gedə biləsən deyə iki ayaq verib.

Allah sənə iki eşidən qulaq hədiyyə edib.

Üzünün gözəl olması üçün Allah sənə qas verib.

Həmçinin yeməyi çeynəyə bilməyin üçün sənə diş verib.

Allah sənə elm öyrənmək qüdrət və bacarığı verib.

Sən ananın qarnında olanda Allah səni anbaan kamilləşdirib, xəstəlikləri səndən uzaq edib.

Allah sənə danışmaq bacarığı verib ki, başqaları ilə söhbət edə biləsən. Mən Allahın sənə verdiyi nemətlərin hamısını sayıb qurtara bil-

mərəm. Amma, mənə, elə qeyd etdiyim bu bir neçə neməti nəzərə alsan, Allahın səni nə qədər sevdiyini başa düşərsən. Məgər Allahın səni sevdiyini bilməyin üçün bu bir neçə əlamət kifayət deyil? Allah səni sevir. Sən də onu sev və həmişə Onun sözünə qulaq as.

Mənə sən vermisən əl,
mənə sən verdin ayaq.
Dad bilim deyə ağız,
görmək üçün iki göz,
səsləri eşitməyə
mənə sən verdin qulaq.
Yetim qalmayım deyə,
mənə ata, ananı
yenə də sən vermisən.
Göy üzünə səmanı,
ayağımın altına
torpağı sən sərmisən.
Mənim ac qalmamamçün
Sən bağı, meşələri
yeməklə doldurmusan.
Hər kəsi sevindirib
xoşbəxt etməyim üçün
dodağıma, çöhrəmə
təbəssüm qondurmusan.

Allahın qüdrəti

“Allah hər şeyə qadirdir”.¹

29. Allah Özü qaldıra bilməyəcəyi daş yarada bilərmə?

Bu sualın da çox gözəl sualdır və mən məmnuniyyətlə ona cavab verməyə çalışacağam.

Bu suala cavab vermək üçün əvvəlcə bir kiçik müqəddiməyə ehtiyac var.

Biz insanların zehninə gələn işlər iki qisimdir. Onların bir qismi qeyri-mümkün, ikinci qismi isə mümkün olan işlərdir.

Qeyri-mümkün işlər gerçəkləşməsi heç cür mümkün olmayan və heç kəsin yerinə yetirə bilməyəcəyi işlərdir. Mən indi bəzi qeyri-mümkün işlərin adını çəkəcəyəm ki, nə demək istədiyimi yaxşı başa düşəsən.

Məsələn, elə bir iş görmək olarmı ki, ikinin üstünə iki gələndə cavab on altı etsin? Xeyr!

¹ Bəqərə, 20

Çünki bu, qeyri-mümkün işdir. Əgər ikinin üstünə iki gəlmə əməliyyatını min dəfə də təkrar etsən, onun cavabı dörd olacaq.

Yaxud, görəsən, elə bir iş görmək olarmı ki, Himalay dağı stəkanın içinə yerləşsin, amma nə Himalay kiçilsin, nə də stəkan böyüsün? Xeyr, bu mümkün deyil. Çünki bu, qeyri-mümkün işdir və əvvəlki misalda qeyd etdiyimiz kimi, onun gerçəkləşməsi mümkün deyil. Himalay dağının stəkanın içinə yerləşməsi üçün ya Himalay dağı çox kiçilməlidir, ya da stəkan çox böyüməlidir.

Görəsən, elə bir kərpic düzəltmək olarmı ki, o həm bir kiloqram olsun, həm də beş kiloqram? Xeyr, bu da mümkün deyil. Çünki bu da qeyri-mümkün işlərdəndir. Kərpic ya bir, ya da beş kiloqram ola bilər və onun eyni zamanda həm bir, həm də beş kiloqram olması qeyri-mümkündür.

Əgər kimsə bu cür qeyri-mümkün işləri yerinə yetirə bilmirsə, bunun mənası həmin şəxsin gücünün az, özünün aciz olması deyil. Çünki bu kimi hallarda problem həmin işlərin özündə, onların qeyri-mümkün olmasındadır və dünyanın ən güclü adamları belə onları yerinə yetirə bilməzlər. Buna görə də Allahın elə

bir iş görməsini gözləmək yersizdir. Bu işlər ümumiyyətlə gerçəkləşməsi mümkün olmayan işlərdir və burada “Allah edə bilər, ya bilməz?” demək mənasızdır.

İndi də ikinci qisim (mümkün) işlərin nümunələrinə nəzər salaq. Məsələn, dağın öz yerindən qaldırılması çox çətin işdir, amma qeyri-mümkün deyil. Quran buyurur ki, Allah-taala həzrət Musanın qövmünü qorxutmaq üçün Tur dağını yerdən götürüb onların başı üzərində saxladı. Yaxud ölülərin dirildilməsi hər kəsin bacaracağı iş deyil, amma mümkün işdir. Quran buyurur ki, həzrət İsa Allahın qüdrəti ilə ölüləri dirildər və belə deyərdi: “Mən Allahın istəyi ilə ölüləri dirildirəm”. Ayı parçalamaq da çox çətin işdir. Amma mümkün işdir. Quran da deyilənlərə əsasən, Allah-taala bu işi bir dəfə görüb ki, həzrət Məhəmmədin zamanında yaşayan insanlar bu möcüzəni görüb o həzrətə iman gətirsinlər.

Quran Allahın qüdrəti barədə belə buyurur: “Allah hər şeyə qadirdir”. Amma əgər hansısa iş qeyri-mümkündürsə, biz Allahın onu yerinə yetirməkdə aciz olduğunu deyə bilmərik.

Sənin sualda qeyd etdiyin iş də qeyri-mümkün işlərdəndir. O, eyni ilə “Allah ikinin üstünə

ikini elə gəlsin ki, cavab on altı etsin; Himalay dağını bir stəkanın içində yerləşdirsən, amma onların heç birinin həcmi dəyişməsin; elə kərpic düzəltsin ki, həm bir kiloqram olsun, həm beş kiloqram” deməyə bənzəyir.

Əgər Allah Özünün də qaldıra bilməyəcəyi daş düzəltsə, daha Allah olmaz. Çünki Quranın təqdim etdiyi Allah hər işə qadirdir və Onun bütün daşları qaldırmağa qüdrəti çatır.

Biz “Allah Özünün qaldıra bilməyəcəyi daş düzəltsin” deyəndə Onun qüdrətini məhdudlaşdırmış oluruq, halbuki Allahın qüdrəti sonsuzdur. Hansısa bir yaradılmış, məsələn, daş Onun qüdrətini məhdudlaşdırma bilməz. Bu, qeyri-mümkün və gerçəkləşməsi mümkün olmayan işdir. Qeyri-mümkün işlərdə qüdrətdən söhbət gedə bilməz.

Əgər biz Allahın hər işə qadir olduğunu deyiriksə, məqsəd mümkün işlərdir. Qeyri-mümkün işlərin Allahın qüdrətinə aidiyyəti yoxdur. Həmin işlərin gerçəkləşməməsinin problemi onların özündəndir.

Allahın qocalması

“Rəbbin qüvvətli və məğlubedilməzdir”.¹

30. Allah qocalmırmı?

Biz insanların həyatı müxtəlif mərhələlərdən ibarətdir. Bizim həyatımızın ilk mərhələsi uşaqlıq dövrüdür. Biz bu dövrdə daha çox oynamaq və əylənməklə məşğul oluruq və dünya barəsində elə də çox şey bilmirik. Ananın albomda yerləşdirdiyi şəkillərinin çoxu həmin dövrə aiddir.

Uşaqlıqdan sonra yeniyetməlik dövrü gəlir. Bu dövrdə biz böyüyür, boy atırıq, səsimiz bir az dəyişir.

Yeniyetməlikdən sonra gənclik dövrü başlayır. Bu dövrdə bizim fiziki gücümüz çoxalır, uşaqlıq dövrünün şıltaqlıqlarından əl çəkirik. Biz bu dövrdə universitetə daxil olur, inkişaf etmək barədə fikirləşirik. Bu mərhələdə bizim

¹ Hud, 66

boyumuz uzanır, həm boy, həm də çəki baxımından təxminən ata-anamızla bir olur. Ailə qurmaq da bu mərhələdə baş tutur.

Gənclikdən sonra insan orta yaş dövrünü yaşayır, işləyir, qazanc əldə etməklə məşğul olur, övladlarını böyüdür, hər cəhətdən güclənir.

Ondan sonra da qocalıq dövrü gəlir. Qocalıq dövründə bizim fiziki gücümüz azalır, daha ağır şeylər qaldıra bilmir, çətin işlər görə bilmirik. Bunun müqabilində bu dövrdə bizim ağılımız kəmiyyətləşir, ondan daha çox istifadə edir, əldə etdiyimiz təcrübəni başqaları ilə bölüşürük.

İndi qayıdaq sənin sualına. Soruşmuşdun ki, Allah qocalmırmı?

Yəqin ki, mənim sözlərimdən başa düşdün ki, qocalıq uşaqlıq, yeniyetməlik, gənclik və orta yaşdan sonra gəlir və bir gün uşaq olan və yeniyetməlik, gənclik və orta yaş dövrlərini keçən varlıqlar qocalırlar.

Əgər biz Allahın qocaldığını desək, bunun mənası o olacaq ki, Allah əvvəl uşaq olub, sonra yeniyetməlik, gənclik və orta yaş dövrünü keçib. Amma Allah barəsində belə bir təsəvvür yanlışdır.

Biz insanlar həyatın hər mərhələsində əvvəlkinə nisbətən daha da kamilləşirik. Amma Allah heç vaxt naqis olmayıb və Onun zamanın keçməsi ilə kamilləşməyə ehtiyacı yoxdur. Onun elm və qüdrətində çatışmazlıq olmayıb və zamanın keçməsi həmin çatışmazlıqları aradan qaldırmır.

Allah bütün cəhətlərdən biz insanlardan fərqlidir. “İxlas” surəsində buyurur: “O nə doğub, nə də doğulub”. Yəni O biz insanlar kimi anadan olmayıb, uşaqlıq, yeniyetməlik, gənclik, orta yaş və qocalıq dövrlərini keçməyib.

Biz Allahı özümüzə müqayisə etməməliyik. O bizdən fərqlidir. Biz yatırırıq, amma O yatmır, biz yemək yeyirik, amma O yemir, biz yoruluruq, amma O yorulmur, biz xəstələnirik, amma O xəstələnmir, biz ağlayırıq, amma O ağlamır, biz susuzlayırıq, amma O susuzlamır, biz ölürük, amma O ölmür, biz qocalırıq, amma O qocalmır.

Allahın kamilliyi

“Allahın aləmdəkilərə qətiyyəən ehtiyacı yoxdur”.¹

31. Allahın kamil olması deyəndə nə nəzərdə tutulur?

Biz Allahın kamil olduğunu başa düşmək üçün əvvəlcə özümüzün naqis olduğumuzu başa düşməliyik. İndi bir neçə sual verəcəyəm, ondan sonra məqsədimin nə olduğunu daha yaxşı başa düşəcəksən.

Əzizim, de görüm biz Yer kürəsini hərəkətə gətirə bilərikmi? De görüm biz bir qarışqa yarada bilərikmi? Biz qarşıdakı yüz ildə nələrin baş verəcəyini tam dəqiqliklə deyə bilərikmi? Biz bir il susuz və yeməksiz qala bilərikmi? Biz bir il yatmayıb oyaq qala bilərikmi? Biz ölünü dirildə bilərikmi? Biz gecə ilə gündüzün yerini dəyişə bilərikmi?

¹ Ənkəbut, 6

Bu sualların cavabı budur ki, xeyr, biz bu işləri görə bilmərik. Çünki biz naqisik və Allahın qüdrəti və elmi ilə müqayisədə həm gücümüz, həm də elmimiz çox az və cüzidir. Ümumiyyətlə, biz Allah qarşısında olduqca kiçik, olduqca naqisik.

Biz zəif və möhtac varlıqlarıq və dünya ilə müqayisədə çox kiçiyik. Hətta bu böyüklükdə Yer kürəsi bütün dünya ilə müqayisədə çox kiçikdir.

Biz insanlar başdan-ayağa ehtiyac içindəyik. Bizim yeməyə, havaya, suya, yuxuya ehtiyacımız var. Bu ehtiyaclar bizim naqis olduğumuzu göstərir.

Kamil heç nəyə ehtiyacı olmayan, elm və qüdrəti sonsuz olan varlıqdır. Biz müsəlmanların nəzərinə, ən kamil varlıq Allahdır. “İxlas” surəsində Allahın ehtiyacsız olması qeyd edilib. Əgər Allah naqis olsaydı, başqalarının elm və qüdrətindən istifadə etməli idi. Amma O, kamil olduğu üçün heç kəsə ehtiyacı yoxdur.

Allahda heç bir çatışmazlıq yoxdur. Onun elm, qüdrət, bacarıq və mehribanlığı kamildir. O hər cəhətdən kamil və nöqsansızdır.

Namazın ərəbcə qılınması

*“Allah hər şeyi biləndir”.*¹

32. Məgər Allah ərəb dilindən başqa dil bilmir? Əgər bilirsə, biz nə üçün namazı ərəb dilində qılmalıyıq?

Gəl birlikdə iki dəqiqəlik dünya səyahətinə çıxmaq və təyyarə ilə dünyanı gəzək.

Əgər bu xəyali səfərdə Türkiyəyə getsək, əlini göyə qaldırıb türk dilində öz övladları barəsində dua edən anaları görəcəyik.

Əgər Almaniyaya getsək, alman dilində Allaha dua edən, Allahdan xoşbəxtlik diləyən uşaqlarla qarşılaşacağıq.

Əgər Afrika ölkələrinə getsək, qara dərilili insanların heç adını bilmədiyimiz dil və ləhcələrdə Allahı çağırdıqlarını, Ondan yardım dilədiklərini görəcəyik.

¹ Bəqərə, 29

Əgər Amerikaya getsək, qoca kişilərin əllərində əsa evlərinə tərəf hərəkət edə-edə ingilis dilində Allahla danışdıqlarını müşahidə edəcəyik.

Əgər Hindistana, Pakistana, Əfqanıstana səfər etsək, əkinçilərin tarlada urdu dilində Allahla danışmasının, işlərinin yaxşı getməsi üçün Ondan kömək diləməsinin şahidi olacağıq.

Əgər biz dünyaya yuxarıdan nəzər salsaq, minlərlə kişi və qadın, qoca və cavanın öz dilində Allahla danışdığını görərik.

Allah bütün insanların dərini eşidir, ayrı-ayrılıqda onların hamısının sözünə qulaq asır. Bütün insanlar Allahın bəndəsidir və Allah üçün onların hansı dildə danışmasının fərqi yoxdur. Allah bütün dil və ləhcələri bilir. Heç Allahın dünyaya göndərdiyi 124 000 peyğəmbərin hamısının dili ərəb dili olmayıb və Allahla onların hərəsi bir dildə danışmış. Min illərdir tək Allaha ibadət edən insanlar Allahla müxtəlif dillərdə danışmışlar və heç bir peyğəmbər Allahla danışanda ərəbcə danışmağın lazım olduğunu deməyib.

Ey mənim əziz, pak və imanlı övladım! Allahla danışmaq üçün xüsusi dil tələb edilmir və sən də Allahla istədiyin dildə – istər fars dili

olsun, istər türk dili, istər ingilis dili – danışa bilərsən. Öz elmi ilə bizi və bu böyüklükdə dünyanı yaradan Allah bütün dilləri bilir.

Allah bütün insanların Allahıdır və onların fars, türk, ərəb, ingilis və lur, yaxud amerikalı, asiyalı, avropalı, ya ağ, qara, sarı və qırmızı də-rili, hansı rəng və soydan olmasının fərqi yox-dur. Onların hamısı Allahın bəndəsidir və hamı Allahla ürəyi istəyən dildə danışmaqda azad-dır.

Amma namazı ərəb dilində qılmaq lazımdır. Namazdan qabaq da, sonra da saatlarla öz di-limizdə Allahla danışa bilərik.

Bəlkə də, namazın ərəb dilində qılınmasının gərəkliyinin səbəbi müsəlmanların eyni şəkildə olan namazla vəhdət nümayiş etdirməsi, onla-rın hamısının bir Allah, bir Peyğəmbər və bir dinə iman bəslədiyini göstərməsidir.

Təsəvvür elə, əgər Məkkədə müsəlmanların hərəsi öz ana dilində namaz qılsa, necə qarışıklıq yaranar? Yaxud fərz elə ki, İmam Rzanın, ya həzrət Məsumənin ziyarətgahında namazı hərə öz dilində və öz ləhcəsində qılsa, necə qarmaqarışıq səhnə yaranar? Amma namazın ərəb dilində qılınması biz müsəlmanların vəh-dət və birliyini nümayiş etdirir.

Bundan əlavə, biz namazı ərəb dilində qılmaqla həm də tədricən ərəb dilini öyrənirik. Ərəb dili Quran, “Nəhcül-Bəlağə”, “Səhifeyi-Səccadiyyə”nin, eləcə də əziz Peyğəmbərimizin dilidir. Əgər biz bu dili öyrənsək, Qurani-kərimdən, həzrət Peyğəmbərin və imamların kəlamlarından daha çox şey öyrənə bilərik.

Buna görə də Allahın bizdən namazı ərəbcə qılmağı istəməsinin səbəbi hər nə olsa onun mənası Allahın başqa dili bilməməsi deyil. Çünki Quran buyurur: “Allah hər şeyi biləndir”. O bütün dilləri, ləhcələri bilir və neçə dəqiqəlik namazdan başqa digər vaxtlarda Onunla istənilən dildə danışmaq olar.

Allahın vücudunun mənbəyi

“Allah ehtiyacsızdır, siz isə möhtacsınız”.¹

33. Hər şeyi Allah yaradıbsa, bəs onda Allahı kim yaradıb?

Sənin bu sualın nəinki bir çox uşaqları, hətta bir çox böyükləri də düşündürən sualdır. Əslində, bizim Allah barəsindəki təsəvvürümüz bir az yanlışdır. Əgər biz Allahı da yaradana möhtac bir varlıq kimi təsəvvür etsək, O daha Allah olmayacaq. Allah heç nə və heç kəsə ehtiyacı olmayan varlıqdır. Qurani-kərim Allah barəsində belə buyurur: “Allah ehtiyacsızdır, siz isə möhtacsınız”.

Əgər “Allahı kim yaradıb?” deyə soruşsaq, onun ardınca da bu sual yaranacaq: “Bəs onda Allahı yaradanı kim yaradıb?” Beləliklə, bu sual cavab tapılmadan sonsuzluğa kimi davam edəcək.

¹ Mühəmməd, 38

Məncə, bir misal çəksək, bu sualın düzgün cavabını başa düşəcəksən. Beşmərtəbəli bir ev fərz et. Bu evin beşinci mərtəbəsi dördüncü mərtəbəsinin, dördüncü mərtəbəsi üçüncü mərtəbəsinin, üçüncü mərtəbəsi ikinci mərtəbəsinin, ikinci mərtəbəsi birinci mərtəbəsinin, birinci mərtəbəsi isə yerin üzərində dayanıb. Gördüyün kimi, bu evdə hər mərtəbə özündən əvvəlki mərtəbənin üzərində dayanır və nəhayət, gəlib yerə çatır. Yer heç nəyin üzərində dayanmayıb. O bütün üst mərtəbələrin dayaq nöqtəsidir və onun möhkəm dayaq və təməl olması özünə məxsusdur.

Allah da bütün dünyanın dayaqıdır. Allah üçün də yaradan fərz edilməsi, binanın etibarlı təməlsiz tikilməsi kimidir.

Əgər etiraz etmərsənsə, başqa bir misal da çəkək. Əzizim, əgər səndən: “Nə üçün köynəyindən yaxşı iy gəlir?” – deyə soruşsam, nə cavab verərsən? Yəqin ki, sən bu suala: “Çünki ona ətir vurmuşam” – deyə cavab verəcəksən. Əgər səndən: “Bəs ətir nə üçün gözəl qoxu verir?” – deyə soruşsam, cavab verəcəksən ki: “Çünki onda gül ekstraktı var”. İndi: “Bəs gül nə üçün ətirlidir?” – deyə soruşsam, nə cavab verəcəksən? Onda artıq deyəcəksən ki, gülün

gözəl ətri onun özünə məxsusdur, özünündür və o bu gözəl ətri kənardan almayıb.

Allahın varlığı da belədir. Allah Öz varlığını haradansa götürmədiyi üçün “Onu kim yaradıb?” sualı yersizdir.

Dünyada bizə məlum olan varlıqların hamısı zəif və möhtac varlıqlardır. Buna görə də bizə ehtiyacsız Allahın təsəvvür edilməsi bir az çətindir.

Quran buyurur: “Qəlblər yalnız Allahı yad etməklə rahatlıq tapır”. Zehninə səni narahat edən suallar gələndə Allahı yada sal və Ondan narahatlığını aradan qaldırmasını istə.

Suallarına cavab tapmaq üçün tələsmə. Nə qədər çox kitab oxusan, dini yığıncaqlarda çox iştirak etsən, çox dua etsən, suallarının cavabını daha tez tapacaqsan.

Allah və Onun işləri barədə sual soruşmaq günah deyil. Amma düzgün cavab tapmaq üçün bir az səbir etmək lazımdır. Allah Quran-da səbirli adamlara kömək edəcəyini söz verib. Buna görə də bil ki, Allah sənə də kömək edəcək və suallarına cavab tapacaqsan.

Heyvanların danışması

“Yuvalarınıza girin ki, Süleyman və qoşunu özləri də hiss etmədən sizi tapdayıb məhv etməsin”.¹

34. Nə üçün Allah-taala yazıq heyvanları elə yaradıb ki, onlar danışa bilmirlər?

Heyvanlar biz insanlar kimi danışmırlar. Amma onların öz dili var və həmin dillə bir-biri ilə danışirlar. Allah onlara da bir-biri ilə əlaqə qurmaq imkanı yaradıb. Əlbəttə, heyvanların bir-biri ilə danışmaq forması fərqlidir. Hər heyvan öz dilində danışır. Məsələn, bal arısı təzə gül təpanda özünəməxsus hərəkətləri ilə dostlarına həmin gülün yerini, hətta onun növünü və pətdəkdən nə qədər uzaq olduğunu xəbər verir.

Heyvanların bir-biri ilə danışmaq formalarından biri də ətrafa qoxu buraxmaqdır. Məsələn,

¹ Nəml, 18

qarışqalar yaxınlıqda düşmən görəndə ətrafa qoxu buraxmaqla digər dostlarına xəbər verirlər. Yaxud onlar xüsusi qoxular buraxmaqla bir-birlərinə şahın vəziyyətinin necə olduğunu başa salırlar.

Hətta bizim heyvanlarda eşidib zahirdə bir-biri ilə heç bir əlaqəsinin olmadığını düşündüyümüz səslərin öz mənası var və onlar onun mənasını başa düşürlər. Alimlərin biri qazlar barədə araşdırma aparıb və belə bir nəticəyə gəlib:

Qazların bir-birinin ardınca qağıldamasının və ya dalbadal yeddi dəfə “qa” deməsinin mənası “bizə mane olmayın, bizim burada yeməyimiz var, vəziyyətimiz yaxşıdır”dır. Əgər onlar altı dəfə “qa” desələr, bunun mənası “otların arasında yemək çox deyil, qoyun bir az da ot qırpaq, qabağa gedək”dir. Əgər onlar beş dəfə “qa” desələr, onun mənası “yavaş getmək lazımdır”. Qazların üç dəfə qağıldamasının mənası isə “diqqətli olun, yavaş gedin”-dir. Əgər hər hansı bir qaz uçmaq istəmədiyini və maksimum sürətlə hərəkət edəcəyini bildirmək istəsə, qağıldamasının arasında üç dəfə “qa” deyir, amma daha uca səslə və daha sürətli.

Qaza it yaxınlaşanda qaz xüsusi səs çıxaraq başqalarına yaxınlıqda it olması barədə xəbərdarlıq edir.¹

Gördüyün kimi, Allah-taala heyvanlara da bir-biri ilə danışmaq neməti verib. Düzdür, biz onların barəsində “dilsiz heyvanlar” ifadəsi işlədirik, amma, əslində, onlar danışrlar və onların da öz dili var.

Maraqlıdır ki, heyvanların danışması məsələsinə Quranda da işarə edilib. “Nəml” surəsinin 18-ci ayəsində buyurulur: “Yuvalarınıza girin ki, Süleyman və qoşunu özləri də hiss etmədən sizi tapdayıb məhv etməsin”. Quran qarışqaların bu sözünü nəql edib və həmin surənin 19-cu ayəsində həzrət Süleymanın onların bu sözünə gülməsi qeyd edilib.

Xülasə, heyvanlar bizim gözümüzdə lal və dilsiz olsalar da, öz həmcinsləri ilə danışır və hətta Allahı zikr edirlər.

¹ Həvasse əsraramize heyvanat, səh. 125

Bizim sınağa çəkilməyimizin səbəbi

“Əməl baxımından hansınızın daha yaxşı olduğunu sınamaq üçün ölümü və həyatı yadadan Odur”.¹

35. Məgər Allah bizim dünyada nə iş görəcəyimizi bilmir ki, bizi sınağa çəkir?

Dünən küçənin başındakı dükandan lampa alanda xarab olub-olmamasını yoxlamaq üçün onu patrona bağlayıb yoxlamağımız yadındadır?

Yadındadır, o gün qardaşına kökləməklə işləyən oyuncaq maşın alanda onun işləyib-isləmədiyini yoxlamaq üçün satıcıya dedik ki, onu bir dəfə özü kökləyib sınaqdan keçirsin?

Yəqin ki, görmüsən, şar satanlar onu satmamışdan qabaq deşik olub-olmadığını bilmək üçün pıləyib doldururlar.

¹ Mülk, 2

Bilirsənmi ki, universitetlər universitetə daxil olmaq istəyənlərdən kimin dərş oxumaq bacarığına və təhsilini davam etdirmək istəyinə malik olduğunu yoxlamaq üçün imtahan götürürlər?

Heç aviasiya məktəbində pilot olmaq istəyən gənclərdən neçə çətin imtahanlar götürüldüyünü bilirsən?

Qeyd etdiyim misallarda imtahan götürülməsinin və insanların sınıanmasının səbəbi elm və məlumat əldə etməkdir. Yəni sınağın həyata keçirilməsi ilə filan şey və ya filan şəxsin dəyər və bacarığı üzə çıxır. Bizim bu sınaqlarımızın səbəbi elm və məlumatımızın azlığı və məhdudluğudur.

Amma Allahın sınaqları biz insanların sınağından fərqlidir. Əgər Allah kimisə sınağa çəkirsə, bunun səbəbi həmin şəxsi tanımaq, onun barəsində məlumat əldə etmək deyil. Çünki Allah hər şeydən xəbərdardır. Onun elm və məlumatı sonsuzdur və O həm keçmişdən, həm indidən, həm də gələcəkdən xəbərdardır.

Allahın elmi insanların elmindən fərqlidir. İnsanlar hər hansı bir şeyi əvvəl bilmir, amma sonra öyrənmək və ya təcrübədən keçirməklə

bilirlər. Lakin Allah heç vaxt heç nədən xəbərsiz olmadığı üçün heç nəyi öyrənməklə və ya sınaqla bilmir. İmam Əli buyurub: “Bütün alimlər əvvəl nadan olublar, sonradan elm öyrəniblər. Amma Allah nə nadan olub, nə də Öz elmini kimdənsə öyrənib”.¹

Allahın insanları sınamasının səbəbi hər bir kəsə həyatda seçdiyi yolun pis və ya yaxşı olmasını göstərmək imkanı vermək və Qiyamətdə kiminsə: “İlahi, əgər məni sınaşaydın, yaxşı işlər görərdim” – deyib bəhanə gətirməsinin qarşısını almaqdır. İmam Əli bu barədə belə buyurub: “Pak olan Allah bəndələrini onların özündən də yaxşı tanıyır. Amma onları sərvət və övlad ilə sınayır ki, nəticəsi savab və ya əzab olan işlər üzə çıxsın”.²

Allah bizim nə edəcəyimizi bilir. Amma bizə azad yaşayaraq imtahandan başıuca çıxmağımızı əməli şəkildə göstərmək fürsət və icazəsi verir. Allah bütün insanlara sınaqdan keçmək fürsəti yaradıb və onları Öz elmi ilə cəzalandırmaq istəməyib. O hər şeydən xəbərdardır, amma buna baxmayaraq, bizi sınaq fürsətindən məhrum etmir.

¹ Mizanul-hikmət, hədis 12460

² Mizanul-hikmət, hədis 1890

Allahın sınaqlarının başqa bir səbəbi bu sınaqların bizim inkişafımıza səbəb olmasıdır. Yəqin ki, ağırlıq qaldıranların bazu əzələlərinin güclənməsi üçün nə qədər məşq etdiklərini görmüsən. Əgər onlar məşq etməsələr, nə bazu əzələləri, nə də başqa orqanları güclənməz. Həyatda olan sınaqlar da idmançıların məşqi kimidir. Biz hər dəfə imtahan olunanda və yaxşı iş görəndə, yaxud hansısa bir günahdan çəkinəndə ruhumuz daha da paklaşır, güclənir. Əgər bu sınaq və imtahanlar olmasaydı, Salman, Əbuzər, Malik Əştər və Əmmar kimi böyük şəxsiyyətlər yetişməzdi. İslam tarixinin digər mərhələlərində də ağır döyüş meydanlarında bir çox insanlar bu imtahandan başıuca çıxıblar.

Dua edək ki, sən də həyatın sınaqlarından başıuca çıxasan və möhkəm addımlarla özünü düzgün tərbiyə edə biləsən.

Allahın keçmişdə də mövcud olması

“Biz hər ümmətə elçi göndərdik”.¹

36. Allah lap qədim zamanlarda – ibtidai insanların zamanında da olubmu? Əgər olubsa, nə üçün onları doğru yola yönəltmək üçün peyğəmbər göndərməyib?

Bəli, Allah ibtidai insanların zamanında, hətta onlardan da qabaq mövcud olub. Əgər Allah onların zamanında olmayıbsa, bəs onları kim yaradıb? Ümumiyyətlə, “Allah” sözü Onun həmişə olması və həmişə olacağı mənasını verir. Quran Allah barəsində belə buyurur: “Allah əvvəl və axırdır”.² Yəni sən nəyi dünyanın ilk varlığı fərz etsən, Allah ondan qabaq mövcud olub. Həmçinin nəyi dünyanın son varlığı fərz etsən, Allah ondan sonra mövcud olacaq.³ Deməli, Allah bütün zamanlarda, o cüm-

¹ Nəhl, 36

² Hədid, 3

³ Əllamə Təbatəbai, əl-Mizan

lədən ibtidai insanların zamanında da mövcud olub.

İndi də keçək sualının ikinci hissəsinə: əgər Allah həmin zamanda da mövcud olubsa, bəs nə üçün onları doğru yola yönəltmək üçün peyğəmbər göndərməyib? Əzizim, sən haradan bilirsən ki, Allah ibtidai insanlara peyğəmbər göndərməyib? Yer üzündə yaradılmış ilk insan həzrət Adəm olub. Həzrət Adəm özü peyğəmbər olub. İnsanları doğru yola yönəltmək üçün ondan sonra da peyğəmbərlər göndərilib. Bəşəriyyətin tarixi barəsindəki bəzi film, kitab və cizgi filmlərində peyğəmbərlərin adının çəkilməməsi həmin dövrlərdə peyğəmbərlərin olmamasına dəlalət etmir. Allah insanların doğru yola gəlməsinə o qədər əhəmiyyət verib ki, yer üzündə iki nəfər olanda onların biri peyğəmbər olub. Biz “iki nəfər” deyəndə həzrət Adəmlə Həvvanı nəzərdə tuturuq. Qeyd etdiyimiz kimi, həzrət Adəm peyğəmbər olub. Bəşəriyyətin tarixi bir peyğəmbərin gəlişi ilə başlayıb və minlərlə digər peyğəmbərin gəlməsi ilə davam edib.

Quran peyğəmbərlərin göndərilməsi barədə belə buyurur: “Biz hər ümmətə: “Tək olan Allaha ibadət edin, tağutlardan uzaq durun”–

deyə, elçi göndərdik”.¹ Burada “tağut” deyəndə bəzi insanların Allahın yerinə ibadət etdiyi Şeytan, büt və zalım hakimlər nəzərdə tutulur.

Xülasə, Allah-taala həmişə insanların doğru yola gəlməsinə əhəmiyyət verib və onlara kömək etmək üçün 124 000 peyğəmbər göndərib.

¹ Nəhl, 36

Allahın evi

“Məscidlər Allahın yer üzündəki evləridir”.¹

36. Məgər Allaha ev lazımdır ki, biz məscidlərin Allahın evi olduğunu deyirik?

Biz insanların daha yaxşı yaşamaq üçün evə ehtiyacımız var. Ev bizi küləkdən, yağışdan, isti və soyuqdan, heyvan və həşəratların hücumundan qoruyur. Evin bizim üçün başqa xeyirləri də var. Biz evdən ərzaq, mal və sərvətimizi qorumaq üçün də istifadə edirik. Ev bizim üçün içində yemək yemək, yatmaq və istirahət etmək baxımından da xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Heyvanların da öz evi var. Heyvanların evləri bir-birindən fərqli olur və onların hərəsinin bir adı var. Məsələn, arıların evinə pətək, quşların evinə yuva, ipəkqurdunun evinə barama, at və ulaqların evinə tövlə deyirlər.

¹ İmam Sadiq

Görəsən, Allahın da evə ehtiyacı var? Əslində, bu sualın cavabı aydındır. Allahın evə ehtiyacı yoxdur. Çünki Ona nə külək, yağış, isti və soyuq bir ziyan vura, nə də heyvan və həşəratlar narahatlıq törədə bilər. Onun yeməyə də ehtiyacı yoxdur ki, yeməyini evdə yediyni deyək. Həmçinin yatmır ki, uzanmağa, eləcə də yataq, paltar, maşın və stol-stulunu evdə saxlamağa ehtiyacı olsun.

Allah göylərin və yerin yaradanıdır və Onun Özünün yaratdığı dünyada Özünə ev tikməsinə ehtiyacı yoxdur.

Məscidin Allahın evi olması barədə deyilənlərin mənası başqadır. Həzrət Məhəmməd buyurub: “Tövratda yazılıb ki, Mənim yer üzündəki evlərim məscidlərdir”. Həmçinin İmam Sadiq buyurub: “Məscidlər Allahın yer üzündəki evləridir”.

“Məscid” sözünün mənası “insanın səcdə etdiyi və Allaha ibadətlə məşğul olduğu yer”-dir. Məscid namaz qılmaq, dua oxumaq, Allahla danışmaq üçün yerdir.

“Məscid Allahın evidir” kimi ifadələrin mənası budur ki, insanların Allahla orada danışması, namaz qılması daha yaxşıdır. Allah məscidi və orada ibadətlə məşğul olanları sevir.

“Məscid Allahın evidir” ifadəsinin mənası Allahın gecələr məsciddə yatması, qar və yağış yağanda ora sığınması deyil.

Əzizim, “məscid Allahın evidir” ifadəsinin mənası Allahın məscidə xüsusi diqqət etməsi, məscidə gedən bəndələrə xüsusi lütf və mərhəmət göstərməsidir. Buna görə də məsciddə qılınan namazın savabı daha çoxdur, məsciddə oturmaq ibadət sayılır, məscidə getməyin savabı var, orada edilən dualar daha tez qəbul edilir.

“Məscid Allahın evidir” ifadəsinin mənası Allahın oranı ibadət üçün nəzərdə tutmasıdır. Əlbəttə, Allahı hər yerdə yad etmək, Ona hər yerdə ibadət etmək, namaz qılmaq olar, amma məsciddə ibadət etmək, namaz qılmaq, dua etmək daha yaxşıdır və savabı daha çoxdur.

Bizim iradə azadlığımız

*“Elə bir canlı yoxdur ki, ixtiyarı Onun (Allahın) əlində olmasın”.*¹

38. Əgər Allahın istəyi olmadan heç nə baş vermirsə və bütün dünya Onun əmrinə tabedirsə, bəs bizim ixtiyarımız nəyə çatır? Məsələn, əgər Allah istəsə, mən ilin sonunda keçirilən məktəb imtahanından keçirəm, istəməsə keçmirəm. Belə olan halda mənim çalışmağımla çalışmamağımın bir fərqi yoxdur.

Dünyada hər şeyin Allahın əmrinə tabe, Onun əlində və ixtiyarında olması barədə dediklərin düzdür. Allah istəməsə, bir dənə toxum belə cücərmir, bulud yağış yağdırmır, heç bir körpə dünyaya gəlmir, heç bir tumurcuq açılmır, quş uçmur, ulduz işıq saçmır, ağac böyüyüb bar vermir, hətta qurumuş yar-

¹ Hud, 56

paq yerə düşmür. Necə deyərlər, dünyada ancaq Allahın istədiyi iş baş verir.

Bütün dünya Allahın istəyi ilə və Onun elm və qüdrəti ilə idarə edilir. Dənizdə balıqlara, səhrada heyvanlara, göydə quşlara ruzi verən Odur. Həmçinin külək və buludları hərəkətə gətirən Odur. Eləcə də yeri, planetləri O hərəkətə gətirir. Quran buyurur: “Elə bir canlı yoxdur ki, ixtiyarı Onun (Allahın) əlində olmasın”. Həmçinin İmam Rza buyurub: “Bütün işlər böyük Allahın əlindədir”.

Dünyada baş verən kiçik və böyük işlərin hamısı Allahın istəyi ilə baş verir. Amma bunun mənası bizim heç bir ixtiyara malik olmamağımız deyil. Dünyanın bütün ixtiyarı əlində olan Allah bizə işlərimizdə ixtiyar verib. Hər şey Allahın istəyi ilə baş verir və bizim ixtiyara malik olmamağımız da mehriban Allahın istəyi ilədir.

Əgər sən özün diqqət etsən, işlərdə ixtiyar sahibi olduğunu görərsən. Məsələn, indi mənədən sual soruşanda kimsə səni məcbur etdi, ya öz xoşunla sual soruşdun? Dünən parkda qaçıb oynayırdın. Orda səni kimsə oynamağa məcbur edirdi, ya öz xoşunla oynayırdın? Dondurma yeyəndə onu kiminsə təzyiqi ilə yeyirsən, ya öz xoşunla? Cizgi filminə baxanda, yel-

ləncəyə minəndə, dostunla əl verib görüşəndə, nənənin yanına gedəndə, güləndə, qonşu uşaqlarla futbol oynayanda, həmçinin gördüyün başqa işlərdə özünün ixtiyara malik olduğunu hiss edirsən, ya yox? Yəqin ki, bu işlərin hamısını öz xoşunla gördüyünü və heç bir məcburiyyətin olmadığını qəbul edirsən.

Bizim ixtiyara malik olmağımızın ən yaxşı nişanələrindən biri başqalarının gördüyü pis işlərə görə narahat olmağımızdır. Məsələn, biri bizə bir yumruq vurur, sonra da deyir ki, bunu özüm etmədim, məcbur oldum. Siz onun bu sözünü qəbul edəsinizmi? Biz həmişə pis adamları məzəmmət edirik. Əgər onlar ixtiyara malik deyillərsə, nə üçün narahat olur, onları qınayırıq?

Bizim gördüyümüz işlərdə məcbur olmağımızın və ixtiyara malik olmağımızın dəlillərindən biri də peyğəmbərlərin gəlməsidir. Əgər biz ixtiyara malik olmasaydıq, Allah nə üçün bizi doğru yola yönəltmək üçün bu qədər peyğəmbər göndərirdi? Əgər biz seçim ixtiyarına malik deyiliksə, səma kitablarının xeyri nədir? Əgər bizim işlərdə heç bir ixtiyarımız yoxdursa, nə üçün Allah-taala Quranda bizi yaxşı işlərə dəvət edib, Cəhənnəmə getməklə nəticələnən pis işlərdən çəkindirib?

Allah Günəşin işıq saçmasını, Ayın Yerin ətrafına fırlanmasını, ağacın kök atmasını, yağışın yağmasını, ulduzun parlamasını istədiyi kimi insanların da ixtiyara malik olmasını istəyib.

Buna görə də məbada bizim heç bir ixtiyara malik olmadığımızı güman edərək elm öyrənməkdən, çalışmaqdan əl çəkəsən. Bəli, Allah nə istəsə, o olacaq və həmin Allah çox çalışan insanların uğur qazanmasını, tənbəllərin isə məqsədlərinə çatmamasını istəyib. Bacardığın qədər çalış. Çünki Allah çalışqan insanları sevir və həmişə onlara kömək edir.

Dua edəndə əllərin göyə qaldırılması

*“Hansı səmtə üz tutsanız, Allah oradadır”.*¹

39. Məgər Allah göydədir ki, biz dua edəndə əllərimizi göyə qaldırıraq?

Əhsən sənə! Maşallah, çox ağıllı və diqqətli-sən. Ağılına necə də gözəl sual gəlib! Sənin kimi övladım olduğu üçün Allaha şükür edirəm. Allaha bir daha şükür olsun ki, yenidən Onun barəsində danışmaq imkanımız yarandı. İndi bir neçə misal çəkməklə sualına cavab verməyə çalışacağam.

Əzizim, dərs əsnasında danışmaq və müəllimə bir şey demək istəyəndə əlini qaldırır və ondan danışmaq üçün icazə alırsan.

İmam Rzanın ziyarətinə gedəndə o həzrətə hörmət əlaməti olaraq əlini sinənin üstünə qoyursan.

¹ Bəqərə, 115

İmam Zamanın adı çəkildə kiçik əlini başına qoyur və bununla o həzrəti çox istədiyini göstərməyə çalışırsan.

Bəzən televizorun səsi çox olanda əlini qulağına qoyursan ki, bacın televizorun səsini alsın.

Riyaziyyatdan hansısa bir misalı həll etməkdə çətinlik çəkəndə əlini gözüünün üstünə qoyursan ki, həmin məsələ barədə rahat fikirləşə biləsən.

Bütün bu misallardan belə məlum olur ki, biz müxtəlif hallarda, olduğumuz vəziyyəti ifadə etmək üçün əllərimizdən istifadə edirik və əlin hər hərəkətinin bir mənası var. Dua edəndə də əlimizi göyə qaldırmaqla böyük və mehriban Allaha ehtiyacımızı bildirmək istəyirik. Qurani-kərim buyurur: “Hansı səmtə üz tutsanız, Allah oradadır”. Bizim dua edəndə əllərimizi göyə qaldırmağımızın mənası Allahın göydə olması deyil. Xeyr, bizim məqsədimiz əsla bu deyil. Sadəcə dua etmək üçün bu hal münasib olduğu üçün biz əllərimizi göyə qaldırırıq. Yəni əlin yumruq kimi tutulması ciddilik, sinəyə qoyulması hörmət əlaməti olduğu kimi, dua edəndə göyə qaldırılması da Allahla danışmaq əlamətidir. Allahdan bir şey istəmək üçün bu hərəkət daha münasibdir.

Biz əlimizi göyə qaldıranda böyük, mehriban və güclü bir şəxsdən bir şey istəyən çarəsiz insan şəklinə düşürük. Biz bununla Allaha demək istəyirik ki, İlahi, bizim Sənə ehtiyacımız var və Səndən kömək diləyirik.

İmam Hüseyn buyurub: “Həzrət Məhəmməd dua edəndə əlini yemək istəyən yoxsul kimi göyə qaldırardı”.

Dua edəndə sənin əlin hansı formada olsa, Allah duanı eşidir. Sən istədiyin zaman, istədiyin məkanda, istədiyin dildə və istədiyin formada dua edə və Allahla danışa bilərsən.

Əziz Peyğəmbərimiz və imamlarımız bizdən dua edən zaman bir sıra işlər görməyimizi istəyiblər. Bunun səbəbi həmin işlərin bizim qəlbimizi duaya daha da hazırlıqlı etməsi, dualarımızın qəbul olmasını asanlaşdırmasıdır.

Duanın əvvəlində “bismillah” və salavat demək, başqaları üçün dua etmək, toplu halında dua etmək və s. dua edən zaman nəzərə alınması tövsiyə edilmiş işlərdəndir. Əgər dua edəndə bunların hamısını edə bilmirsənsə, eybi yoxdur, bacardıqlarını et. Amma, məncə, dua edəndə “bismillah” demək, salavat çevirmək və əlləri yuxarı qaldırmaq elə də çətin iş deyil.

Uşaqlar Allahı Soruşur

Sən də həzrət Peyğəmbər kimi dua edəndə o kiçik əllərini göyə qaldır, Allahla elə danış. Bu, möhtac insanların duruş formasıdır. Allahla həmin vəziyyətdə danışmaq və Ondan həmin formada bir şey istəmək daha yaxşı, daha rahat və daha bəyəniləndir.

Allah hər yerdə var. Allah göy, yer, şimal, cənub, şərq, qərb, uzaq, yaxın, yuxarı, aşağı, bir sözlə, ağlına gələn hər yerdə hazırdır. Dua edəndə əlini göyə tutsan da, bil ki, Allah sənə pak qəlbinin yanında, qaldırdığın əllərinin kənarında, dua etdiyin dodaqlarda hazırdır. O hər yerdə var.

Allahın gözəlliyi

*“Allah gözəldir və gözəlliyi sevir”.*¹

40. Məgər kimsə Allahı görüb ki, Onun gözəl olduğunu deyir?

Sən rəngarəng gül görəndə onun gözəl olduğunu deyirsən.

Sən qəşəng şeir eşidəndə həmin şeirin gözəl olduğunu deyirsən.

Sən birinin yoxsullara can yandırdığını görəndə həmin şəxsin gözəl qəlbinin olduğunu deyirsən.

Dostun sənə hədiyyə verəndə onun gözəl iş gördüyünü deyirsən.

Müəllimin sənə və sinif yoldaşlarına dərs başa salanda öz-özünə: “Müəllim dərsi necə də gözəl başa salır” – deyirsən.

Yəqin ki, indiyə kimi “səbir gözəldir; mehribanlıq gözəldir” kimi ifadələri çox eşitmişən.

¹ Həzrət Peyğəmbər

Uşaqlar Allahı Soruşur

Deməli, bizim hər hansı bir şeyin gözəl olduğunu deməyimiz üçün onu gözlə görməyimiz vacib deyil.

Gözəllik təkcə gül, ulduz, dağ, çay, ağac, üzük, velosiped, stol və stul üçün deyil.

Mehribanlıq da, başqalarını sevmək də, səbir də, Allaha iman da gözəldir.

Allahın gözəlliyi Onun mehribanlığı və digər xüsusiyyətləridir.

Məgər Allahın göylərin yaradılışındakı bacarıq nümayişi gözəl deyil?

Məgər Allahın Yeri Günəş ətrafında fırlatmaq qüdrəti gözəl deyil?

Məgər tövbə edən günahkar bəndələri bağışlamaq gözəl deyil?

Məgər dünyada olan bu qədər böyük və kiçik canlının ruzisini vermək gözəl deyil?

Allah gözəldir, çünki O hamıdan mehribandır.

Allah gözəldir, çünki O hamıdan bacarıqlıdır.

Allah gözəldir, çünki O hamıdan qüdrətlidir.

Allah gözəldir, çünki O hamıdan elmlidir.

Allah gözəldir, çünki O bizim səhv və günahlarımızı çox tez bağışlayır.

Allah gözəldir, çünki bizə istədiyimiz vaxt Onunla danışmaq icazəsi verib.

Allah gözəldir, çünki bizə Onu sevmək icazəsi verib.

Şübhəsiz, qüdrətli, mehriban, bağışlayan, elmlı, bacarıqlı və sevimli Allah gözəldir.

Mətbəə: «Nurlar» NPM
Çapa imzalanmışdır: 20.07.2017
Nəşrin ölçüsü: 60x84 1/16
Fiziki çap vərəqi: 10,5
Sifariş: 157/17